

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TOPKAPI SARAYI BAĞDAT KÖŞKÜ VE
DOLMABAĞÇE SARAYI MUAYEDE SALONU
MOBİLYA VE MEKAN İLİŞKİSİ**

İç Mimar Alma MUHİÇ

**FBE Mimarlık Anabilim Dalı Tarihi ve Kuramı Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Lutfi YAZICIOĞLU

İstanbul, 2007

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ.....	iii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
1. GİRİŞ	1
1.1 Amaç	1
1.2 Kapsam	2
2. TARİHTE MOBİLYA.....	3
2.1 Eski Mısır’da Mobilya	5
2.2 Eski Yunan ve Roma’da Mobilya.....	6
2.3 Türkler’de Mobilya.....	8
2.4 Endüstri Devrimi Öncesi Avrupa’da Mobilya.....	14
2.5 Endüstri Devrimi Sonrası Avrupa’da Mobilya	19
3. OSMANLI SARAYLARINDA MOBİLYA	23
4. TOPKAPI SARAYI BAĞDAT KÖŞKÜ VE DOLMABAĞÇE SARAYI MUAYEDE SALONU MOBİLYA VE MEKAN İLİŞKİSİ	38
4.1 Bağdat Köşkü Mobilya Mekan İlişkisi	38
4.2 Muayede Salonu Mobilya Mekan İlişkisi	46
5. SONUÇ	53
KAYNAKLAR	57
ÖZGEÇMİŞ	60

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1. Eski Mısır'da Mobilya	5
Şekil 2.2. Eski Yunan'da Kullanılan Yatak ve Sehpa.....	7
Şekil 2.3. Mermerden Yapılmış Roma Tahtı,Louvre Müzesinde	7
Şekil 2.4. Halı-Kilim,Sandık,Yastık,Şilte	9
Şekil 2.5. Orta Asya ve Anadolu'da Yerleşik Düzene Geçilmeden Önce Türklerin ve Osmanlıların Kullandığı Göçebe Çadırları	10
Şekil 2.6 – 2.9. Emirhocaade Ahmet Bey Bağ Evi	11
Şekil 2.10. Çelikbaşlar (Baki Bey) Konağı başoda planı	11
Şekil 2.11. Yenişehir, Şemaki Evinde başoda planı.....	12
Şekil 2.12. Erzurum Hanağasıgil'in Evi'nde sedir – mak'ad, köşelerde tepegözler ve sergen	12
Şekil 2.13. Batılama sürecinde, eski Türk odasında iç mekan	13
Şekil 2.14. Gotik Yatak ve İç Mekanı	15
Şekil 2.15. Armuar Dolap	16
Şekil 2.16. Rönesans Dönemine Ait Masası	16
Şekil 2.17. Barok Dönemine Ait Koltuk	17
Şekil 2.18. Rokoko Mobilya	18
Şekil 2.19. Neo-Klasik Mobilya.....	19
Şekil 2.20. Ampir Mobilya	20
Şekil 2.21. Gaudi'nin Mobilya Tasarımları	21
Şekil 2.22. Van De Velde'nin Mobilya Tasarımları	21
Şekil 2.23. Richard Riemerschmid'in Mobilya Tasarımları	22
Şekil 2.24. J.Hoffmann'ın Moilya Tasarımları	22
Şekil 3.1. Edirne Sarayında Bostancıbaşı kasrında İkinci Sultan Mahmut Zamanında Rus Müzakeresi.....	24
Şekil 3.2. Matrakçı Nasuh'un Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i Sülân Süleyman Han'daki Eski Saray'ı gösteren bir minyatürü.....	24
Şekil 3.3. Topkapı Sarayı Sünnet Odası,Ocak	25
Şekil 3.4. Topkapı Sarayı,Çifte Kasırlar,sedir	26
Şekil 3.5. Topkapı Sarayı,Revan Köşkü,hücre.....	26
Şekil 3.6. Topkapı Sarayı,Enderun Kütüphanesi,dolap	26
Şekil 3.7. III.Selim Yazıhanesi	28
Şekil 3.8. Koltuk	28
Şekil 3.9. Koltuk	28
Şekil 3.10. Dolmabahçe Sarayın Planı.....	29
Şekil 3.11. Dolmabahçe Sarayı,Çinili Salonda,Koltık	30
Şekil 3.12. Dedikodu Koltuğu.....	30
Şekil 3.13. Yıldız Merasim Köşkünün İç Mekanı.....	30
Şekil 3.14. Dolmabahçe Sarayı,Binek Salonunda bulunan,Koltuk.....	31
Şekil 3.15. Koltuk	32
Şekil 3.16. Yazıhane	33
Şekil 3.17. Mecidiye Köşkünde Bulunan Mobilya.....	34
Şekil 3.18. Valide Sultan Kabul Odası.....	35

	Sayfa
Şekil 3.19.	Abdülmecid Tuğralı Sedefli Dolap..... 35
Şekil 3.20.	Aynalıkavak Kasrında Bulunan Koltuk..... 36
Şekil 4.1.	Bağdat Köşkün Planı 38
Şekil 4.2.	Bağdat Köşkün Kuzey Cephesi 39
Şekil 4.3.	Bağdat Köşkün Şematik Kesit 39
Şekil 4.4.	Bağdat Köşkü Giriş Kapısı 40
Şekil 4.5.	Şair Vehbi'nin Surname-i Humayun'unda Yer Alan Sünnet Düğünü Konulu ve Sofa Taşlığının Betimlendiği Minyatür 41
Şekil 4.6.	Bağdat Köşkü İç Mekanı 42
Şekil 4.7.	Bağdat Köşkü İç Mekanı 43
Şekil 4.8.	Bağdat Köşkü İç Mekanı,Batı Uslubu Mobilyalar ile 44
Şekil 4.9.	Bağdat Köşkü İç Mekanı,Batı Uslubu Mobilyalar ile 44
Şekil 4.10.	Topkapı Sarayı,Bağdat Köşkün Kesiti 45
Şekil 4.11.	Dolmabahçe Sarayın Planı..... 46
Şekil 4.12.	Muayede Salonu'nda Mareşal Pelissier onuruna verilen yemek 47
Şekil 4.13.	Muayede Salonu'nun Genel Görünümü 48
Şekil 4.14.	Muayede Salonu Orta Mekan ve Eyvan 49
Şekil 4.15.	Dolmabahçe Sarayı,Muayede Salonu Kesiti 50
Şekil 4.16.	Dolmabahçe Sarayı,Muayede Salonu Kesiti 51
Şekil 4.17.	Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu Kesitine Yerleştirilen koltuk örneği 52

ÖZET

Türk toplumundaki sosyal ve ekonomik gelişme mobilyaya da gereksinimi artırmıştır. Evvelden kalıcı ve sanatsal mobilya yerine makine imalatına yatkın, düz, süslemesiz standart bir mobilya tipi ortaya çıkmıştır.

Bu tezin amacı Türk insanının uzun yıllardan beri donatı elemanlarını, ve Batı etkisiyle yaklaşık iki yüz senelik kendi alışkanlıklarını terk edip Batı Felsefesinde yaratılan donatı elemanlarının kullanımı ile ilgilidir.

Birinci bölümde tarihte mobilya incelendi. İkinci bölümde Osmanlı Sarayında mobilya incelenmiştir. Üçüncü bölümünde Topkapı Saray Bağdat Köşkü ve Dolmabahçe Saray Muayede Salonu mobilya mekan ilişkisi ele alındı. Dördüncü bölümünde sonuç düşünceleri yazılmıştır.

Anahtar Kelimeler:Mekan ve Mobilya,Mobilya,Türk Oda ve Mobilya.

ABSTRACT

The social and economic development in Turkish society has increased the need of furniture. Instead of lasting and artistic furniture a standard, susceptible to machine production, unadorned, simple type has arisen.

The aim of this thesis is about cession of consuetude of accessory equipments for many years and usage of accessory equipments made by Western Philosophy of Turkish society.

In the first section, furniture in the history was studied. In the second section, Furniture in the Ottoman Palaces was studied. In the third section, the relation between location and furniture was discussed in Topkapi Palace, Baghdad Chalet and Dolmabahce Palace Greeting Hall. In the fourth section, result considerations have been written.

Keywords: Room and furniture, furniture, Turkish room and furniture.

1.GİRİŞ

Her bina, toplumun belirli bir gereksinimine cevap vermek üzere, çağın inşaat tekniğine dayalı olarak bazı malzemelerle belirli bir fiziksel mekanın etrafının çevrilmesiyle oluşmuştur. İşte insanın fiziksel mekana yönelip orada belli bir kesimi belirginleştirmesi, sınırlandırması ile mimari mekan oluşur. Başka bir deyimle mimari mekan özellikle hissedilir, izlenir duruma gelir.

Bir mekanda insanların yaşam biçim ve etkinliklerine olanak veren donatım elemanları (eşyalar) bulunur. Bu donatım elemanlarının düzenlenişi, nitelik, yoğunluk ve görünüşleri mekan algılamasında etken olurlar. Dolayısıyla bunların kullanıcıların fizyolojik ölçülerine uygunluğunun ötesinde, malzeme, renk ve doku açısından içinde bulunacağı mekanın diğer öğeleriyle (mekanı sınırlayıcı yüzeylerin biçim, renk ve dokusu) birlikte düşünülmelidir (Altan, 1992).

Mekan donatımında, mekanda kullanılmak amacıyla mobilya tasarımı yapmak, çağlar boyunca giderek zorlaşarak, günümüzde neredeyse içinden kolay çıkılamayacak boyutlara ulaşmıştır.

Doğu ve Batı kültürlerinin farklı mekan yaratma ve bu yaratılan mekanlarda fonksiyonlarına uygun donatı kullanma biçimi temelde iki ayrı felsefeyi ortaya çıkarır. Birincisi mekanla bütünleşen doğu anlayışındaki düşünce, diğeri ise mekandan fiziki olarak bağımsız ele alınan Batı anlayışı.

1.1.Amaç

18.yüzyıla kadar kendi içinde gelişerek gelen Osmanlı mimarisi Anadolu'da ve Balkanlarda kendine has karakterini bulmuş, Osmanlı sınırları içinde belli bir karaktere sahip önemli eserler yaratılmıştır. 19. yy.'da Batı ile ilişkilerin güçlenmesi Osmanlı-Türk toplumunun kültürel varlığında da etkili olmuş ve Batı etkilerini en kolay sanat alanında öncelikle göstermiştir. Lale Devri'nden (1718-1730) beri Osmanlı kültürüne yoğun denebilecek bir biçimde Batı kökenli veriler ithal edilmiştir. Önce İstanbul, ardından Selanik, İzmir ve Cumhuriyetten sonra da Ankara modernleşme kervanında öncü merkezler olmuş gibi gözükürler.

Osmanlı barınma kültürünün modernleşmesinde III Selim dönemi (1789-1809) ve adı çok anılmış bir mimarın, Melling'in etkinlikleri etken evreyi oluşturur. Sultanın kızkardeşi için çalışan sanatçı pek çok saray ve bahçe tasarımında çalışmıştır.

Batılaşma politikaları Batı iç mekanlarının kimi elemanlarının burada yeni anlamlar kazanmasına yol açar, ve iç mekan başlıbaşına bir kültürel mesajdır.

1.2. Kapsam

19.yyla kadar Osmanlı-Türk mimarisinde bir düzen ve tip oluşturmuş, mobilya-pencerenin, saray yapılarındaki gelişim ve değişiminin tesbit edilmesi amacıyla, bu tezde klasik Osmanlı Saraylarında Topkapı Sarayı ile Batılaşma etkisiyle yapılan Dolmabahçe Sarayının belli bölümleri incelenmiştir.

Batı etkisiyle Türkiye’de alan bulan bu mobilya kullanım değişikliğinin konutlarda kullanımının incelenmesi ise kapsam dışı bırakılmıştır.

Bu tez çalışması için Kültür Bakanlığı’ndan “Bilimsel Müze Araştırması” çerçevesinde Topkapı Sarayı’nda kapalı olan pek çok alana girilmesi için izin alınmasına rağmen ne yazık ki normal ziyaretçilerin girdiği bölgelerde araştırma yapılabilmektedir.

2.TARİHTE MOBİLYA

Her toplum belirli bir gereksinimine cevap vermek üzere,çağın inşaat tekniğine dayalı olarak bazı malzemelerle belirli bir fiziksel mekanın etrafının çevrilmesiyle binalarını oluşturmuştur (Altan,1992).

Mekan insanların yaşamlarını biçimlendirir;mekanlar ve donanımı oralarda yaşayan insanların düşüncelerini,duygularını yani dünya görüşlerini yansıtır.

Başlangıcından bugüne kadar insanlık iki büyük değişim geçirmiştir. Bunlardan biri tarım devrimi,diğeri endüstri devrimidir. Tarım döneminden önceki dönem ise üretim öncesi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde insanlar göçebe topluluklar halinde yaşadıklarından bugünkü anlamda konut donatımından söz etmek mümkün değildir. Tarım kentlerinin ve tarım uygarlıklarının kurulması ile başlayan dönemde konut donatımı belirli alışkınlıklar,gelenekler,stiller doğrultusunda gelişmiş ve tarımsal düzenin belirgin,sınırlı amaçlarına göre biçimlenmiştir.

Konut donatımının en büyük değişim endüstri devrimi ile gerçekleşmiştir. Endüstri devrimi gelenekleri,biçimleri,yaşamı hızla değiştirmiş,kendi sistemleri ile birlikte konutunun,konutun mobilyasını hızla insanoğluna benimsetmiştir (Eriç vd.,1986).

Mobilya,toplumlara göre farklılıklar gösteren kültürel bir simgedir. Doğu ile Batı düşünce sistemlerinin farklılıklar göstermesi nedeniyle temel ölçütleri aynı olsa bile mobilya sistemleri farklılık göstermektedir. Geleneksel düşünce ve inanç sistemleri,yaşam ortamlarının kurgulanmasını doğrudan etkilemiştir.

Doğu kültüründeki esneklik dolasıyla belli bir mobilya tanımı yapılmasa da,Batı kültürlerinde belirgin mobilya tanımlarının mevcut olduğu görülmektedir. Ev eşyası olan masa,iskemle,koltuk,kanape,divan,dolap,kitaplık,büfe,karyola ve benzeri ürünlerin hepsine “mobilya” denir (Özkaraman,2004).

Boyla’ya (1980) göre, yapıların iç düzenini kurmak amacıyla sonradan yerleştirilen ve çeşitli gereksinimleri karşılayan eşya, yani mobilyalar bağımsız ve taşınabilir parçalardır. Görünürdeki

kullanım amaçları oturmak, yemek, yatmak, yazı yazmak, eşya depolamak vb. yoluyla günlük pratik yaşamı kolaylaştırmaktır.

Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, mobilya hem değişik gereksinimler için kullanılan bir eşya, hem de bir süsleme aracıdır. Bu nedenle mobilya çağlar boyunca toplumların yaşam koşullarına uygarlık anlayışlarına ve estetik görüşlerine paralel olarak değişik aşamalar göstermiş, farklı biçimler almıştır.

Mobilya, tanımında ‘hareketli, taşınabilir’ olarak ifade edilse de, her toplumun mobilyaya bakış ve ele alış biçimi farklılaşmaktadır. Göç eden toplumların genellikle, yaşam biçimlerine uygun olması bakımından mobilya olarak sadece hasırlar, kilimler ve, denkler her gittiği yerde yeniden kurulması gerektiği için kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle esnek mekan ve esnek mobilyaya ihtiyaç duymaktadırlar. Burada mobilyanın sadece yer değiştirilebilir nitelikte olması önem taşımaz, örneğin; göç ederken kolay taşınabilmesi gereklidir.

Tarih öncesi ve Antik Çağ; MÖ 3000’den başlayarak Mezopotamya’da mobilya kullanıldığı taş kabartmalardan, heykellerden ve kil tabletlerden anlaşılmaktadır. Bunun dışında günümüze değin gelen az sayıdaki ahşap mobilya parçası, ahşap yüzeylerde kaplama, kakma ve boyama gibi çeşitli yöntemlerin üstün bir işçilikle uygulandığını gösterir. Mezopotamya’da MÖ 1500’den başlayarak ağaç tornası kullanıldığı bilinmektedir.

Batı sisteminde günlük hayatta geniş yeri olması bakımından, mobilya üretimine önem verilmiş. Mobilyaların işlevsel olması sağlanmıştır. Tarihin eski çağlarından beri genel olarak ahşaptan yapılan mobilyalar, malzemenin gelişimi ile birlikte pekçok malzemedan üretilir hale gelmiştir. 19. yüzyıl öncesinde Batı’da doğramacı ve marangoz işi olan mobilya üretiminde, döşemeci, cilacı, camcı gibi değişik sanat meslek dallarından da yardım alınmıştır (Özkaraman,2004).

2.1 Eski Mısır'da Mobilya

Tarihte kullanılan mobilyalara ilişkin bilinen en eski örnekler Eski Mısır uygarlığına aittir.

Yapılan araştırmalardan anlaşıldığına göre bir eski Mısır evinde yatak, kerevet, iskemle, koltuk, sandık, çekmece, masa gibi çok çeşitli eşya bulunmaktaydı. Bunların çoğu ağaçtan yapılmış olup üzerlerine maden, sedef, fildişi gibi kıymetli maddelerden kaplama veya kakma süsleme yapılmıştır. Halkın yatak sermek için kullandığı kerevetle, dikdörtgen ahşab ve kısa ayaklı bir çerçeveden oluşan elastiki bir somye meydana getirmek üzere deri kayışlar, hurma ağacı lifinden veya sazdan örülmüş kalın ip gerilir, şilteler bunun üzerine konurdu.

Lüks(gösterişli) sandalye ve koltukların ayakları genellikle hayvan şeklinde yapılırdı. Bunların en çok uygulanan arslan, boğa, ceylan ayaklarıydı. Koltukların kol dayayacak yerleri de oyma olarak yapılmış ceylan, yaban ve kaz kafaları ile süslenirdi. Sandalye ve koltukların oturulacak yerlerine ve arkalıklarına yastıklar konurdu(Şekil 1.1).

Mısırdaki mobilya sanatı da diğer sanatlar gibi gelenek ve usullere bağlı olarak yüzyıllar boyunca aynı şekilde yapılmaya devam edilmiştir(Arseven, 1983).

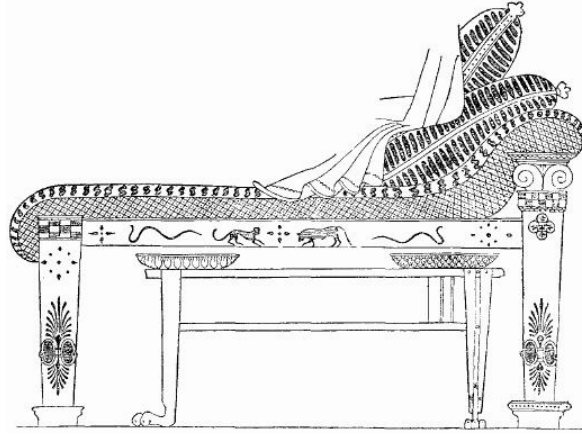

Şekil 2.1. Eski Mısır'da mobilya [1].

2.2 Eski Yunan ve Roma'da Mobilya

Yunan mobilyasının Mısır, Girit ve Mezopotamya'nın etkisi altında gelişmiş olduğu düşünülmektedir. En tipik örnekleri MÖ 6. ve 5. yy'a ait vazolar ve taş oyma tabletler üstünde görülen bu mobilyalara ait gerçek örnekler yoktur. Bu yüzden ayrıntılardan çok genel görünümle ilgili bilgiler vardır. Yunan mobilyasının en tipik örnekleri Asur kabartmalarında da benzeri görülen ve yemek sırasında kullanılan şezlong; dışbükey ayaklarla daha dengeli oturmayı sağlayan klismos adlı iskemle ile çeşitli tabure ve sehpalardır (Şekil 2.2) (Boyla,1980).

Şekil 2.2. Eski Yunan’da kullanılan yatak ve sehpa [2].

Roma döneminin mobilyaya katkıları sağlam masalar ve raflı dolaplar olmuştur. Mobilya daha yaygın olarak kullanılmakla birlikte en zengin evlerde bile çok az mobilya bulunurdu. Roma mobilyası iki ayrı kaynaktan gelişmiştir, Yunan ve Etrüsk. Yunan’dan klismos ve yemek şezlongu, Etrüskler’den tunç döküm sehpa ve tabureler alınmıştır. Oturma mobilyaları çok çeşitliydi(Şekil 2.3). Malzeme olarak demir, altın kaplamalı tunç, hasır ve ahşap, masa üstlerinde mermer ve değerli ağaçlar kullanılıyordu (Boyla,1980).

Şekil 2.3. Mermerden yapılmış Roma Tahtı,Louvre Müzesinde [3].

2.3. Türklerde Mobilya

Türkler yüzyıllar boyu yerleşik yaşam ile göçebeliği birlikte sürdürmüştür. İlk Türk devletlerinden Gök Türklerin çoğunluğunun göçebe olduğunu,ama Gök Türkler'den yerleşik yaşam sürenler,köy ve kasabalarda oturanlar ve tarım yapanlar da vardır.

Arkeolojik incelemeler M.S. 7.yy'dan itibaren şehir ve kasabaların gittikçe artmaya başladığını göstermektedir. Gök Türklerden sonra Uygurlar ve Karahanlılar gibi Türk devletleri yerleşik bir uygarlığın yürütücüsü oldular. Şehirleşme sorununun Türk kavimi için belki en ilginç yönü,Türklerin bütününün kısa zamanda şehir yaşamına geçmeyişidir. Bir yanda şehirleşmişler mevcutken,diğer yanda göçebeliği uzun müddet sürdürenler mevcuttur. Anadolu'da dahi bu durum yüzyıllar boyu devam etmiştir (Cezar,1977).

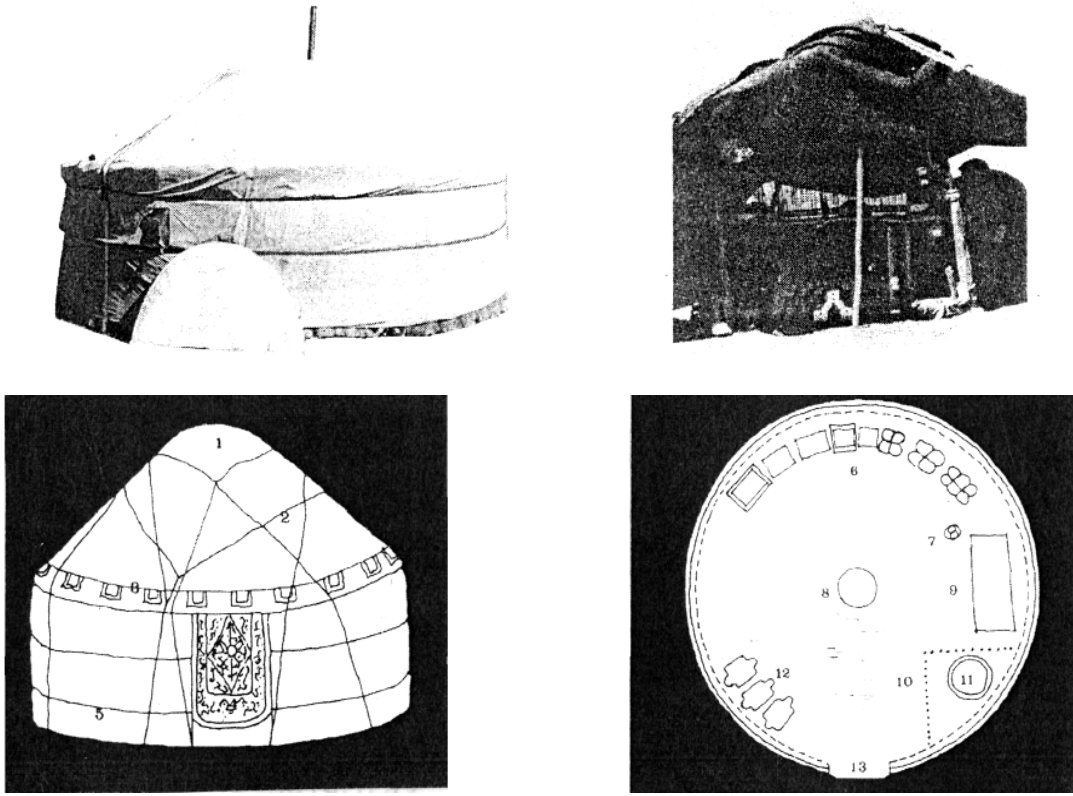
11 yy'da İranda Büyük Selçuklu devletinin kurulduğu görülür. Bu dönemi,sanat faaliyetlerini ve özellikle mimariyi gözönünde bulundurmak suretiyle bu devri İslamiyette İkinci Klasik Dönem şeklinde niteliyenler vardır (Derek Hill-Oleg Grabar,Cezar,1977).

İç Asya'dan batı'ya doğru Türklere ait büyük bir nüfus hareketinin meydana geldiğini biliyoruz. Türklere ait bu nüfus çoğunluğu Anadolu'da yerleşmiştir. Bu hareketin özünde Türkler çeşitli coğrafyalarda önemli devletler ve medeniyetler kurmuş,şehirlerin kurulmasında da etken olmuşlardır. Nüfusun bir kısmı yerleşik olarak,bir kısmı da göçebe olarak bu harekete katılmışlardır (Cezar,1977).

Yerleşik düzene ait pek çok veri olmasına rağmen,sistematik incelemelerin azlığından,göçebe kültüre ait daha kuvvetli verilerin olması dolayısıyla;burada göçebe Türk kültürü ve Anadolu'da yerleşik düzene geçişteki yaratmış oldukları konut odaları ve mobilyaları üzerinde durulacaktır.

Türkler İslâmlığı benimsedikten sonra Anadolu'ya gelmişler ve yerleşme düzenine geçmeye başlamışlardır. Bu ortam içinde, göçebelik kavramı; İslam dünya görüşü ve Anadolu'nun verileriyle belli bir oran içinde birleşerek, yeni bir yaşama kavramı ve biçimini ortaya çıkarmıştır (Küçükerman,1973).

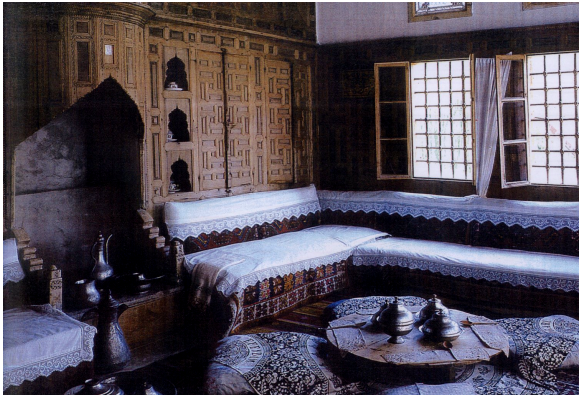
Şekil 2.4. Halı – Kilim, Sandık, Yastık, Şilte (Özkaraman,2004).

Şekil 2.5. Orta Asya ve Anadolu'da Yerleşik Düzene Geçilmeden Önce Türklerin ve Osmanlıların Kullandığı Göçebe Çadırları (Küçükerman,1996).

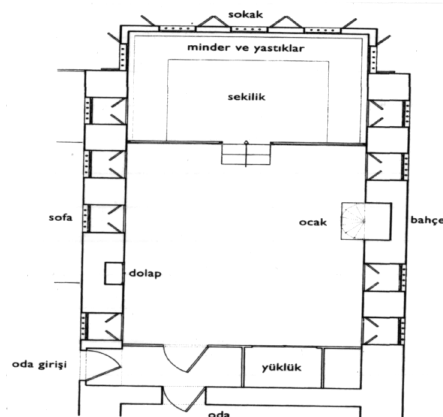
Anadolu Türk evindeki odaların en önemli özellikleri kendi başlarına yapı içinde belirli eylemleri karşılayan birimler olmalarıdır. Göçebelik dönemindeki çadırlar gibi, her oda: oturma, yemek yeme, çalışma, yatma gibi eylemlerin gerçekleştiği bir ortamdır. Bu eylemler için gerekli çevre parçalarının bir araya gelmesi, bu odaları biçimlendirmiştir (Küçükerman,1996).

Elemanları ve bunların yerleri belirli ve standarttı. Her türlü kullanılan eşyalar, yerli yani duvara bağlı ya da gömülü mobilya içine yerleştirilirdi. Bunların bazıları yatak, sofa gibi kullanıldığı müddetçe oraya serilir veya kurulur, diğer zamanlarda kendine ait dolap veya yüklüğe yerleştirilirdi. Normal zamanda döşeme boş kalırdı (Şekil 2.6. – 2.9.) (Onat,1999).

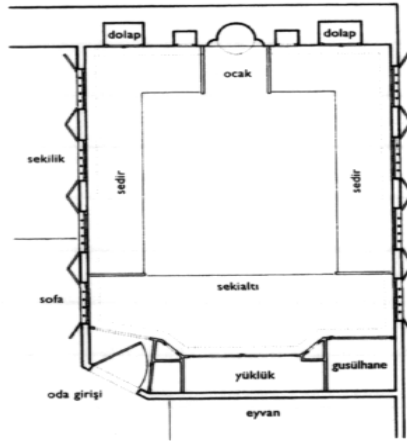

Şekil2.6. – 2.9. Emirhocaşade Ahmet Bey Bağ Evi (Reha,1999).

Odayı teşkil eden unsurlardan biri sekiliktir. Bu kısım asıl oturmaya ayrılmıştır. Odanın diğer yerlerinden bir kademe daha yüksektir. Odaların bir veya iki yanı, büyük olanlarında ise üç tarafı sedirle çevrilirdi (Şekil 2.10. – 2.11.).

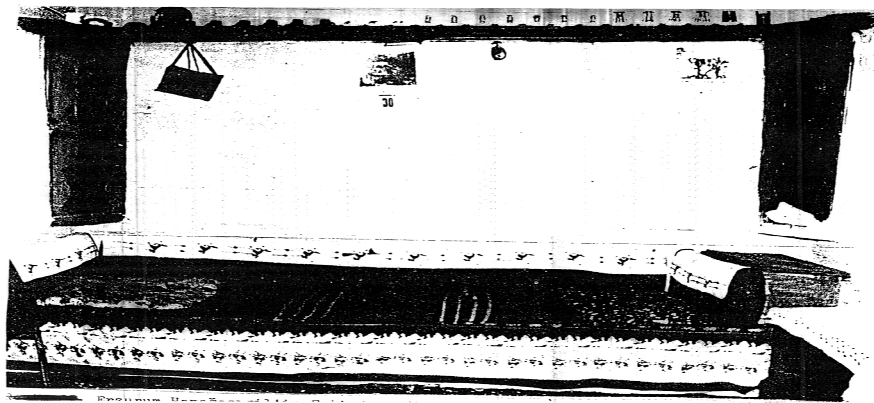
Şekil 2.10. Çelikbaşlar (Baki Bey) Konağı başoda planı (Reha,1999).

Şekil 2.11. Yenişehir, Şemaki Evinde başoda planı (Reha,1999).

Seki altı veya pabuçluk genellikle yüklük ve giriş kapısının önünde uzunca bir geçit şeklinde yapılırdı. Seki altı, sekiikten minder koltukları, parmaklık, dekoratif bir direklik veya pano şeklinde bir eleman ile ayrılırdı. Kapı önü en eski evlerde hava cereyanını ve içeriye görüşü kesecek şekilde tahta bölmelerle odadan ayrılmış şekilde yapılırdı. XVII. ve XVIII. yüzyıllardan itibaren kapı, yüklük derinliği içinden ayrılan bir geçitte yer alırdı.

Bilhassa baş oda çok özenli yapılırdı. Döşemede ağırlık merkezi sedir yer örtüleri ve halılardı. Sedirler mak'ad denilen örtülerle örtülür ve çepeçevre yastıklarla donatılırdı (Şekil 2.12.) (Onat,1999).

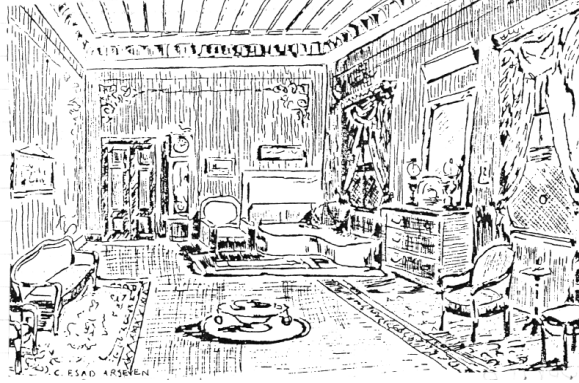

Şekil 2.12. Erzurum Hanağasıgil'in Evi'nde sedir – mak'ad, köşelerde tepegözler ve sergen (Onat,1999).

Yastıklar belirli ebatlarda ve hep aynı desende olurdu. XIV. Yüzyıla kadar minderler, tek ve 14 – 15 cm. yükseklikte, XVI – XVII. yüzyılda çift minder ve 24 – 28 cm. yüksekliktedir. XVIII. yüzyılda altında tahta kerevet olan minder, 40 cm.'e çıkıyor, arasında sırtlık vardır ve kumaşın üzerine de kilim örtülürdü. XVIII. yüzyılda minder kılıfları ipek karışık satendendir ve boyuna çizgili desene sahiptir (Onat,1999).

Ufak sehpa, çekmece ve sandıklar, ibrik, kase ve sürahiler, el aynaları, kavuklar ve çubuklarla oda döşenmiş oluyordu. Boy aynaları, avizeler, komodinler daha yeni ilavelerdir. XIX. yy. ortasında itibaren ilk olarak İstanbul'da daha sonra Anadolu'da Avrupai eşya kullanılmaya başlanmış ve bunların yayılmasıyla eski eşya son bulmuştur.

Batılama süreci içinde sandığın yanında konsol de yerini alır ve üzerine altınlanmış ve gümüşlenmiş çevre, iki yana da dantelalı, ince cam fanuslarıyla gaz lambaları konurdu (Şekil 2.13.).

Şekil 2.13. Batılama sürecinde, eski Türk odasında iç mekan (Onat,1999).

Artık sedirin yerini divan veya koltuk, ocağın yerini soba, döşegin yerini karyola vb. almıştır. (Onat,1999).

2.4. Endüstri Devrimi Öncesi Avrupa’da Mobilya

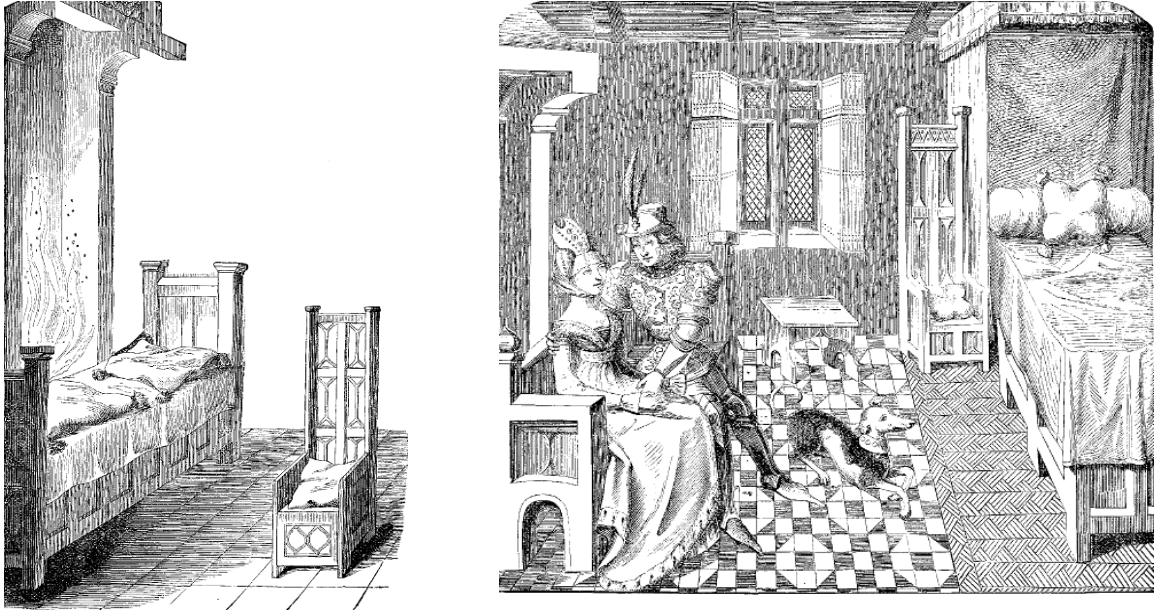
Erken Ortaçağ; Roma mobilya geleneği Roma İmparatorluğu’nun bölünmesinden sonra da Akdeniz çevrelerinde 11.yy’a değin etkinliğini sürdürmüştür. Orta ve Kuzey Avrupa’da ise bu yörelere yeni göç eden kavimlerin yaşam biçimleri Roma uygarlığından kalan beceri ve bilgileri tümünden unutturmuştur. Avrupa’yı istila eden göçebe kavimlerin mobilya alışkanlıkları yoktu. Bu karanlık dönemlerin Avrupa’sında başlıca iki tip mobilyaya rastlanabilir; değerli eşyaların konulması için gerekli olan sandık ve kolay taşınabilen tabure.

Yerleşik düzenin iyice oturduğu ortaçağın ikinci yarısında (yaklaşık 10.yy) ev içinde giderek daha çok eşyaya gereksinim duyulmuştur. Ticaretle zenginleşen kentlerde sandık, kanepeler, masa, dolap vb. eşyaya; tabureyse iskemle ve hafif koltuklara dönüşmüştür. Zengin evlerde tüm ortaçağ boyunca önemini yitirmeyen yatak, basamakla ulaşılabilen bir yükselti üstünde yer alan ve çevresindeki perdelerle örtülen en gösterişli mobilyaydı.

Gotik üslubun, mimarlık alanında Fransa’daki St. Denis Kilisesi (1140 – 44) ile başladığı kabul edilmekle birlikte, mobilyada görülmesi daha geç (14.yy) olmuştur.

Ortaçağın Gotik mobilyaları genel olarak kalın kesitli, küt ve kısa ayaklı, hantal görünümlüdür. Malzeme olarak çoğunlukla ağaç kullanılmakla birlikte günümüze ulaşan bazı metal örnekler de vardır.

Gotik’te en çok görülen oturma elemanları tabure ve bankolardır. Kalın ve sağlam üç ayağın kaba yapılı bir yuvarlak tablaya tesbitiyle yapılmış tabureler en çok kullanılanlardır. Dönemin masalarıysa çoğunlukla iğreti ayaklar üzerine oturtulmuş taşınabilir tablalardır. Gotik dönemin tipik yatağı iki yanı boyunca sandık gibi birer basamak uzanan, başucunda ahşap bir pano ve üstünde, çevresini örten perdeleri taşıyan bir tepelik bulunan kütleli bir mobilyadır (Şekil 2.14.). Döneme özgü en ilginç mobilya ise bir toplumsal prestij unsuru olan kredans’lardır (Fr. Credence). Bunlar, üstlerinde basamaklı raflar bulunan ve ailenin değerli eşyasının sergilendiği konsollardır (Boyla,1980).

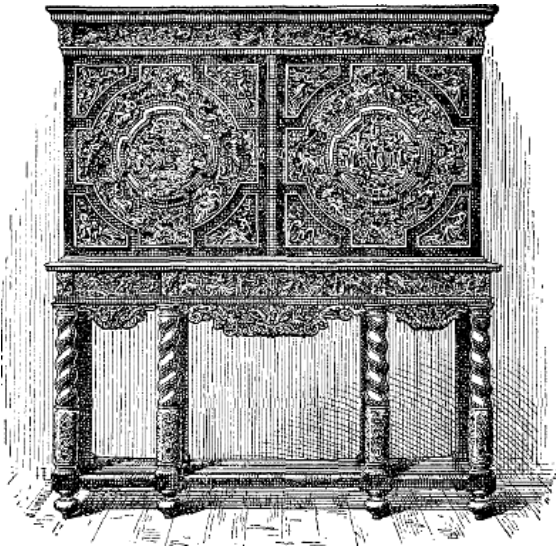
Şekil 2.14. Gotik yatak ve iç mekanı [4].

Rönesans’la birlikte gelen düşünce özgürlüğü bütün sanat dallarında olduğu gibi mobilya ve iç mimarlıkta da kendini göstermiştir.

Mobilyada Rönesans, bu mimari üslubun başlangıcından yaklaşık 100 yıl sonra 16.yy başlarında görülür. İtalya’daki bu ilk örneklerde Roma dönemi mimarlığının ve mobilyalarının etkileri belirgindir. Rönesans döneminde ince işçiliğe verilen önem, bazı mobilyalara da yansımakla birlikte, ortaçağın hantallığı ve acemiliği bu eşyada hâlâ vardır. Malzeme olarak ceviz ağacı dönemin derin ve girift oymacılığına uygun olduğu için çok kullanılmıştır.

16.yy’ın en tipik oturma mobilyası çapraz ayaklı hafif koltuklardır. Açılır kapanır gibi görünmekle birlikte bu tür koltukların çoğunun parçaları sabittir. Sandıktan türeyen bir tip oturma elemanı ise oymalı ağaçtan yapılmış arkalı, kollu ve önü basamaklı, kütleli görünümlü bankodur. Oturmak için değil de, gösteriş için odada bulunan bankonun oturma kısmının altı sandık olarak kullanılır. Sandıkların arasında en çok göze çarpanı, daha sonraki dönemlerin “komod”unun (masa yüksekliğinde, duvara dayalı çekmece yada kapaklı dolap) bir öncüsü olan, duvara yaslı, yüksek ve üstü masa gibi kullanılabilen gösterişli bir türdür. En çok görülen dolap ise armuardır (Fr. Armoire) (Şekil 2.15.). Bu yüksek ve büyük elbise dolaplarından

bazıları odaya yerleştirilmiş küçük bir yapı gibidir Ön yüzeyinde çekmece dolap ve gözler, sütun, kemer, alınlık, kapı, niş, parmaklık vb. mimari öğelerden oluşur. Büyük ve ağır tablalı masaların bazıları açılır kapanır türde yapılmıştır. Masa ayakları İtalya’da kalın ve oymalı iki ahşap levhadan oluşurken, Hollanda ve İngiltere’de çok şişkin bölümleri olan torna ayaklar vardır. Ahşap levha ayaklar aslında Roma döneminde kullanılan oymalı mermer masada gösterişli bir mobilyadır. Üstünde bulunan ahşap çerçeveli tepeliğin kenarları Roma yapılarındaki saçak ve alınlıkları anımsatır (Şekil 2.16.) (Boyla,1980).

Şekil 2.15. Armuar, dolap [5].

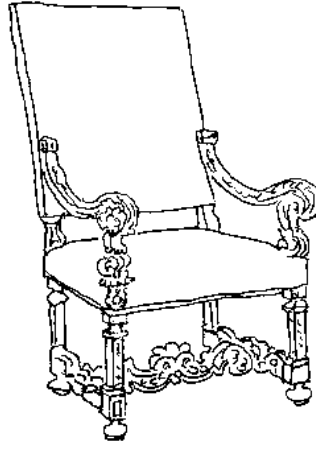
Şekil 2.16. Rönesans dönemine ait masa [6].

Barok, Rönesans’ın 17.yy’daki aşamasıdır. Mobilya ve mimarinin bu dönemi için Genç Rönesans deyimi de kullanılmaktadır. Barok mobilyanın doğum yeri İtalya’dır. 17.yy başında Roma, Floransa, Venedik ve Cenova gibi önemli İtalyan kentlerinde çok varlıklı ailelerin gereksinimleri için heykelsi bir anlayışla tasarlanmış mobilya üretilmiştir.

Dönemin odalarının duvar ve tavanları gibi, mobilya yüzeyleri de boş yer bırakılmaksızın çeşitli bezeme öğeleriyle doldurulmuştur. Bu süslemelerin konusu çoğunlukla, Rönesans’ta olduğu gibi, klasik kökenlidir, ancak, daha duygusal ve abartılı bir biçimde işlenmiş; Doğu’ya özgü öğelere de yer verilmiştir. Çin, Japon, Hint, Arap ve Türk motifleri ayırım gözetilmeksizin karıştırılarak kullanılmıştır. Abanoz, zengin ve gösterişli mobilyaların en gözde malzemesidir.

Barok mobilya, işçiliğin ve zenginliğin sergilenmesi yanında önceki dönemlere göre insana daha uyumlu ve daha işlevsel özellikler de taşır. İskemle, koltuk ve kanepeler, oturan kişinin ayakları doğrudan yere değebilecek biçimde alçaltılmıştır. Kolçaklar abartılı bir biçimde kavisli; arkalık ise yüksek ve biraz arkaya doğru eğimlidir (Şekil 2.17.).

Zengin dokulu kumaşların göze çarptığı Barok yataklarda, ahşaptan yapılmış ana strüktür tamamen örtülüdür.

Şekil 2.17. Barok dönemine ait koltuk [7].

Rokoko stili, Rokay adı ile anılan kıvrımlı, bezeme örgeleriyle aslında Barok'un bir devamı gibidir.

Rokoko mobilyaların en önemli özelliği sayılan “S” ve “C” harflerini anımsatan yapraklı kıvrımlar ve “kabriyol” ayaklar, Barok sonlarında belirginleşmeye başlamıştır (Şekil 2.18.). Barok'un ağır ve anıtsal havasından bıkmının yanı sıra, daha ekonomik davranma zorunluluğu ve sosyal ilişkilerde resmiyetin giderek azalması, insan rahatlığının gözetildiği, küçük, hafif ve kullanışlı mobilyaların üretimine yol açmıştır.

Rokoko mobilyanın en tipik özelliği bir hayvanın arka bacaklarının soyutlanmış bir silüetini anımsatan “kabriyol” (oynak, kıvrak) ayaklardır. Bu ayakların üst tarafında kıvrımlı oymalar bulunur; yerle birleştiği uç ise çoğu kez kıvrılmış bir yaprak gibidir. Ayağı mobilyanın

gövdesiyle birleştiren eklemler sağlamlaştırıldığından, ayaklar arasındaki bağlantılar artık kalkmıştır. Yalnız yüksek masa ve sehpaaların uzun ayakları arasında bağlayıcı levhalar görülür. Rokoko döneminin tipik oturma mobilyasında hiç düz çizgi ve köşe yoktur. Bu dönemde yatak artık salonun baş köşesinde kişiye ait özel mekânlara çekilmiştir. Rokoko döneminde mobilyalarda el işçiliği doruğa ulaşmış; Paris başta olmak üzere Avrupa'nın büyük kentlerinde çeşitli Loca'lar bu sektöre hizmet vermişlerdir (Boyla,1980).

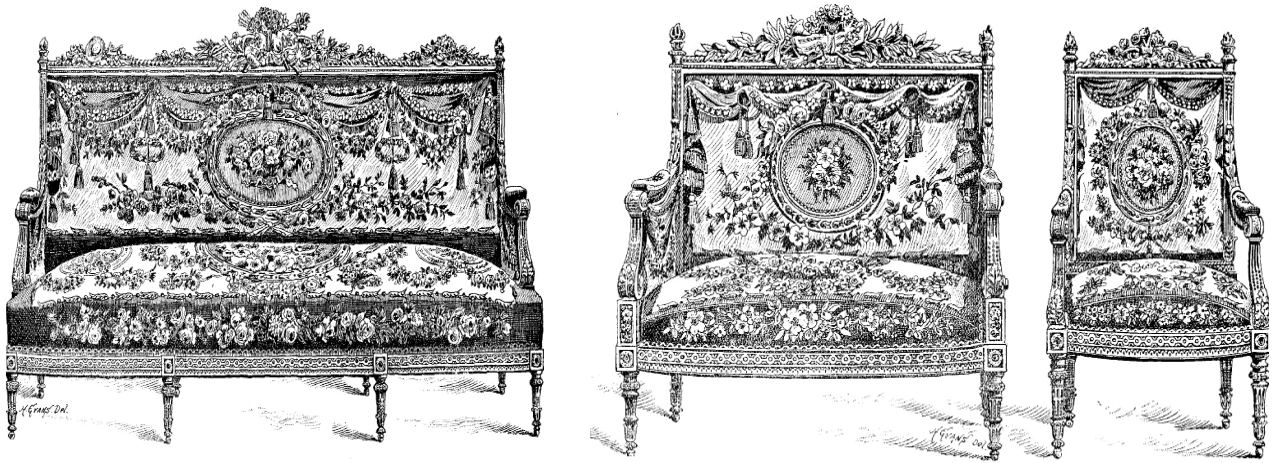
Şekil 2.18. Rokoko Mobilya [8].

2.5. Endüstri Devrimi Sonrası Avrupa’da Mobilya

Neo-Klasik akımında 1750 – 70 arasındaki dönemde Rokoko’ya özgü kıvrımlarla düz klasik çizgiler birlikte kullanılmış ve bu üslup ancak 1770’ten sonra olgunlaşmıştır.

Neo-Klasik’in en tipik özelliği düz, ince ve aşağı doğru daralan ayaklardır. Bunlar kare ya da dairesel kesitli olup, çoğu kez yivlendirilmiştir. Mobilya gövdesiyle ayağın birleştiği yerde küp ya da dikdörtgen prizma biçiminde bir bağlantı kısmı bulunur. Ayaklar arasında ender olarak bağlayıcı kirişler kullanılmış; eğer kullanılmışsa çapraz bağlantıların ortasına bir kupa yerleştirilmiştir. Tüm mobilyalarda daire, oval, kare ve dikdörtgen gibi kesin geometrik biçimler göze çarpar.

İskemle ve koltuklar, boyutları açısından Rokoko’daki gibi küçük ve hafiftir. Arkalık ve oturma yüzeyi dörtgen yada ovaldir (Şekil 2.19.).

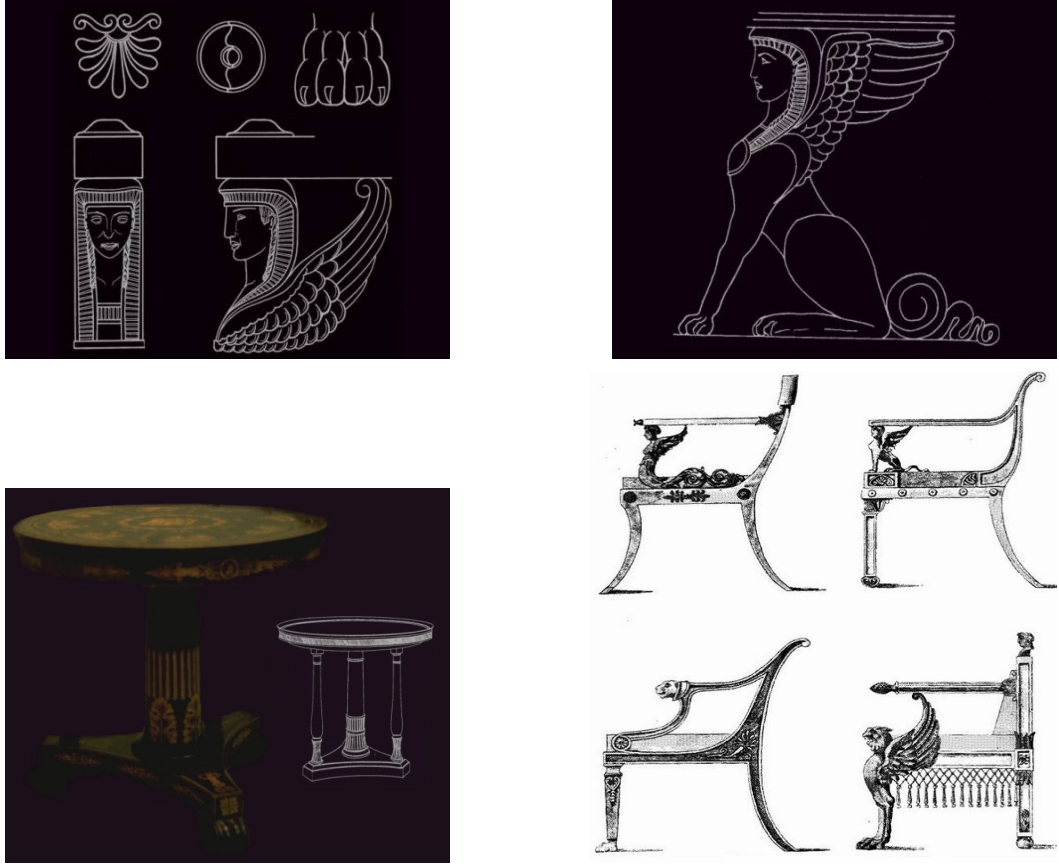

Şekil 2.19. Neo-Klasik Mobilya [9].

Ampir; Fransa’da Napoleon’un imparatorluğunu ilan ettiği 1804’ten, Waterloo Savaşı’nda yenik düştüğü 1815’e kadar revaçta olan bir mobilya ve iç mimarlık üslubudur.

Ampir mobilyanın en gözde malzemesi maun ağacıdır. Ayrıca meyve ağaçları ile abanozun birlikte kullanıldığı mobilyalar da yaygındır. Mobilyaların iç ve arka yüzeyleri kabadır; metal

süsler törpülenmemiştir ve çoğu kez altın kaplama değil, pirinçtir. Ampir komod, dolap ve masaların ayakları çoğu kez bir tabla üstüne oturur. Aslan başı altında yırtıcı pençeli bir hayvan bacağı ile kalın düz silindirik ayaklara çok sık rastlanır (Şekil 2.20.). Dönemin dolapları yalın yapılı ve düz çizgilidir (Boyla,1980).

Şekil 2.20. Ampir Mobilya [10].

Art Nouveau 19. yy tasarımının başlıca özelliği daha önceki dönemlerin stillerinin yenilenmesi ve aşırı süslü olmasıydı.

Fransız Art Nouveau mobilyası kıvrımları, çiçekli marköteri yüzeyleri, yüzey üstündeki desenlere uyumlu metal eklemeleri ve yetkin bir el işçiliğiyle 18.yy'daki XV. Louis stili mobilyaları anımsatır. Bu dönemin heykelsi mobilya çalışmalarında en uç örnekler İspanyol Gaudi'ye aittir. Tıpkı yapıları gibi, Gaudi'nin mobilyalarında da strüktür öğeleri çeşitli yönlerde uzanır ve birbiriyle karmaşık ilişkiler içinde bir bütün oluşturur (Şekil 2.21).

Şekil 2.21. Gaudí'nin Mobilya Tasarımları [11].

İngiltere’de Art Nouveau mobilyacıları geleneksel halk tasarımlarını örnek almışlardır. Voysey Ashbee gibi sanatçıların yapıtlarında Art Nouveau’nun çizgi ve desenleri, dekupe edilmiş kontrplak, dökme metal, emaye ve porselen levhalar gibi mobilyaya sonradan eklenen öğelerde görülür, temel kurgu etkilenmez. Öte yandan, Hollanda, Belçika ve Almanya’da her iki eğilimin de örnekleri üretilmiştir. Örneğin, meslek yaşamının büyük bir kısmını Almanya’da geçirmiş olan Belçikalı Van De Velde’nin mobilyalarında kıvrak çizgilerin giderek yalınlaştığı izlenir (Şekil 2.22.).

Şekil 2.22. Van De Velde’nin Mobilya Tasarımları [12].

Alman Richard Riemerschmid (1868 – 1957) ise yüzyıl dönümünde mobilyalarında, Art Nouveau’yu çağının ilerisinde bir tasarım anlayışıyla kullanmıştır (Şekil 2.23.).

Şekil 2.23. Richard Riemerschmid’in Mobilya Tasarımları [13].

20.yy’la birlikte Art Nouveau, özgün çalışmalarda yerini yalın yapılı ve akılcı, daha çok İngiliz okulunun devamı gibi gözüken bir mobilya anlayışına bırakmıştır. Bunlara örnek olarak, İskoçyalı Mackintosh ve Avusturyalı J. Hoffmann’ın yapıtları gösterilebilir. Art Nouveau’nun dalgalı çizgileriye tüm endüstri ürünlerinde yaygın olarak tekrarlanmış ve I. Dünya Savaşı’na kadarki dönemde halk arasında çok tutulmuştur (Şekil 2.24.).

Şekil2.24. J.Hoffmann’ın Mobilya Tasarımları [14].

Art Nouveau’nun mobilyaya getirdiği özelliklerden biri de mekân’da bütünlüğün sağlanmasıdır. Mobilyanın iskelet ve döşeme kumaşı ile aynı mekanda bulunan mobilyaların kendi aralarında olduğu kadar, aydınlatma, duvar kaplaması, halı vb. öğelerle de görsel bir uyum içinde olmasına özen gösterilmiştir (Boyla,1980).

3. OSMANLI SARAYLARINDA MOBİLYA

11. yüzyıldan itibaren Anadolu'ya yayılmaya başlayan Türkler,ele geçirdikleri şehirlerde kendileri için yönetim mekanları oluşturmuşlardır. Selçuklu ve Beylikler döneminde özellikle sultanların,yönetim ve yaşama mekanları olarak saraylar yaptırdıkları bilinmektedir. Sivas, Amasya,Erzurum,Kayseri,Konya gibi yerleşim merkezlerinde yer alan Selçuklu dönemi saraylarının çoğunu şehrin merkezinde değil şehri çeviren sur duvarına bitişik olarak yapıldığı görülmüştür.

Daha sonraki Beylikler dönemi saraylarının hiçbir örneği günümüze gelememiştir (Ülgen,1980).

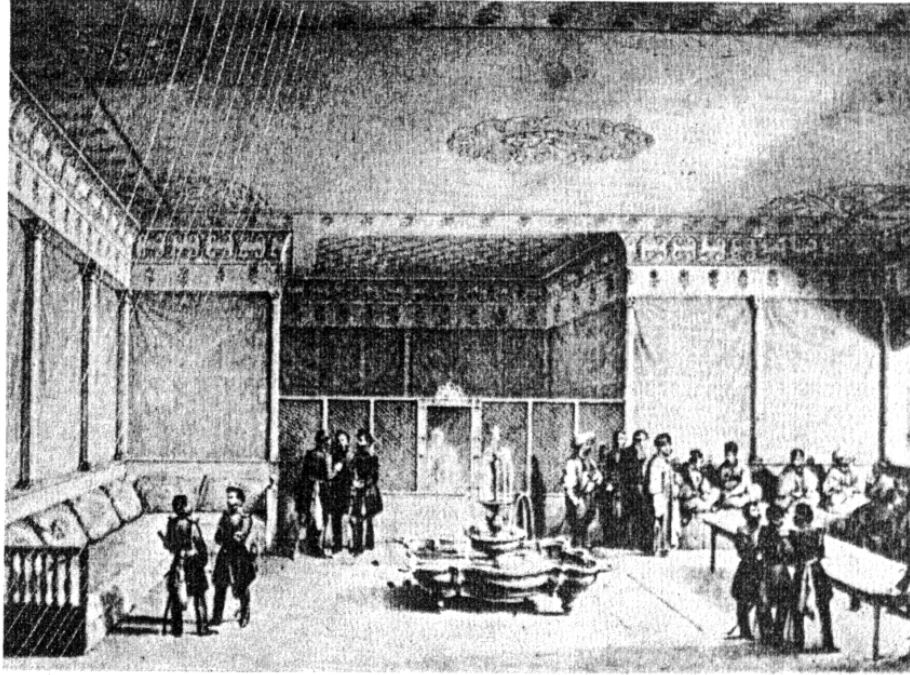
Türkiye'de Osmanlı Hanedanının ilk kurduğu saray niteliğindeki bina Bursa'dadır. Ancak bu sarayın kalıntıları yok denecek kadar azdır. Edirne (Şekil 3.1.) ve İstanbul'daki eski saraylar da ortadan kalkmıştır (Eldem,1976).

Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u fethettikten sonra bugünkü Beyazıt Meydanı'nda,İstanbul Üniversitesi merkez binasının bulunduğu yerde kendisine bir saray yaptırtmıştır. Ahşaptan yapılan günümüze gelemeyen bu saray hakkında mevcut minyatürlerden ve özellikle Evliya Çelebi Seyahatnamesinden bilgi edinebilmekteyiz (Şekil 3.2.) (Ülgen,1980).

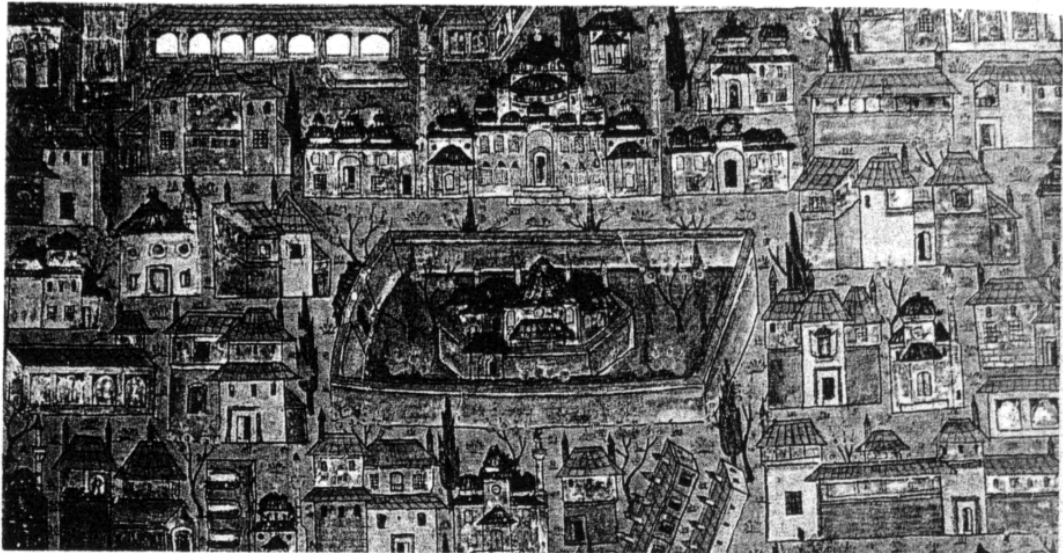
Yukarıda anlatılan Osmanlı Saraylarının çoğunun çeşitli sebeplerden dolayı yıkılmış olduğundan, bu saray yapılarına ait mimari bilgilere biraz sahip olmakla beraber,bu saraylarda kullanılan mobilyalarla ilgili bilgi bulunmamaktadır.

Çırağan Sarayı'nın da önemli bir yangın sonucu tahrip olduğundan,sadece Topkapı ve Dolmabahçe Sarayları'ndaki mobilyalar üzerinde çalışılacaktır.

Topkapı Sarayı,mevcut dört avlu etrafında çeşitli devirlerde yapılan köşkler, kasırlar, divanlar, camiler, devlet daireleri, koğuşlar, kütüphaneler, mutfaklar, harem dairesi, çeşmeler ve çeşitli yapılarla bugünkü durumunu almıştır (Ülgen,1980).

Şekil 3.1. Edirne Sarayında Bostancıbaşı kasrında İkinci Sultan Mahmut zamanında Rus müzakeresi (Osman,1957).

Şekil 3.2. Matrakçı Nasuh'un Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleyman Han'daki Eski Saray'ı gösteren bir minyatürü (İstanbul Ansiklopedisi,1994).

Osmanlı mekanının düşünce kaynakları, insan ve doğa ikilisinin en yakın olabileceği bir geleğin ürünü olarak kurulmuştur. Bu düşüncenin arkasında ise, günlük yaşamının şöyle özetlenebilecek bir programı bulunuyordu;

1. En kolay taşınabilen ve her yerde yeniden kurulabilen bir mekan.
2. Taşınmaya en uygun eşyalar.
3. Ve bütün bu düşünceyi biçimlendiren “simge ürünler”

Topkapı Sarayı’nda sembolleşen bu geleneksel yaşam biçimi ve bu sistemi destekleyen üretim düzeni, başta İstanbul olmak üzere İmparatorluğun bütün bölgelerinde kurulan düzenin desteğiyle gelmiştir (Küçükerman, 1998).

Osmanlı Türk mimarisinde, dolap, sedir, raf, ocak gibi mobilyalar mimariden ayrılmayan parçalardır (Şekil 3.3, 3.4, 3.5, 3.6).

Şekil 3.3. Topkapı Sarayı Sunnet Odası, ocak (Alma Muhiç, 2006).

Şekil 3.4. Topkapı Sarayı, Harem bölümünde Çifte Kasırlar, sedir örneği (Alma Muhiç, 2006).

Şekil 3.5. Topkapı Sarayı Revan Köşkü, hücre örneği (Alma Muhiç, 2006).

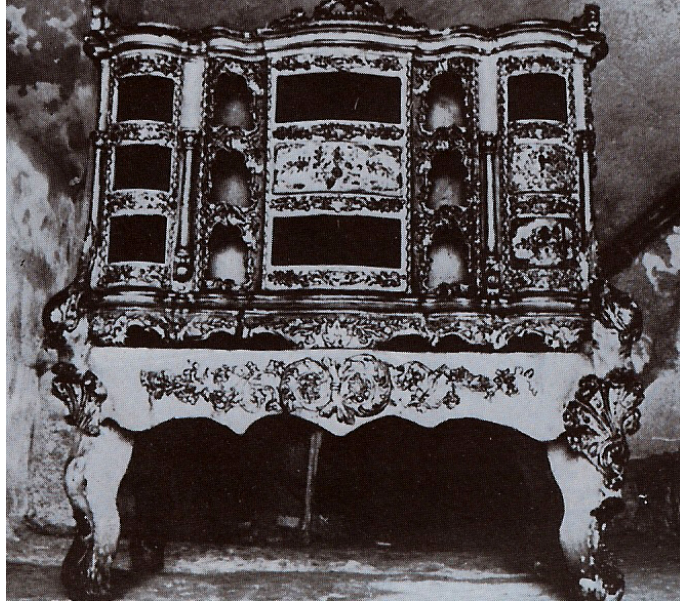
Şekil 3.6. Topkapı Sarayı Enderun Kütüphanesi, dolap örneği (Muhiç, 2006).

Şilte,yastık,kilim,halı gibi dokumacılık ürünleri de, Türk insanın en eski yaşantısından beri bir yeri oturacak hale getirmek için kullandığı mobilyaların tamamlayıcı unsurlardır. Mobilyanın mimari ile bütünleşmesinin ekonomik sınırlamalar ile bir ilişkisi yoktur. Tüm bu özellikler zengilerin ve sultanların saraylarında da izlenebilir (Doğan,1982).

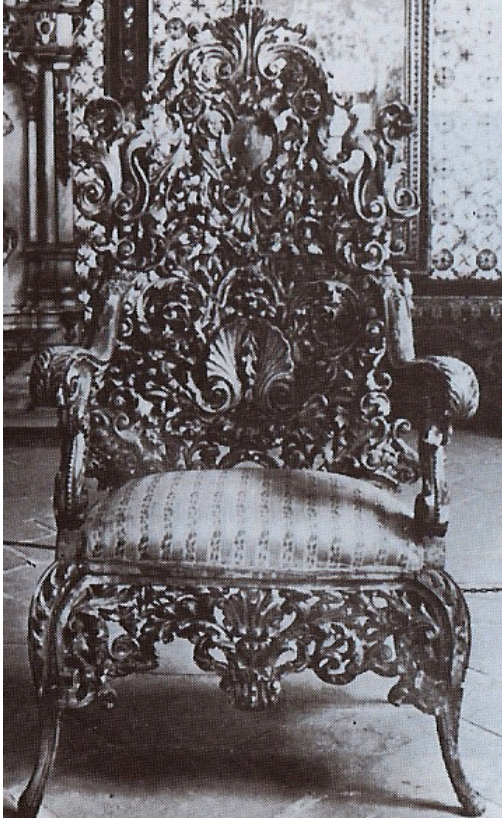
Türkiye’de saray yapılarında yeniliğe yönelik değişim olgusu, Topkapı Sarayı binalarında ilave çalışmalarda bulunma şeklinde başlar. Bu başlangıç Topkapı Sarayı yapılarının bazılarında Batı kaynaklı süslemelere yer verme, biraz da mobilya da değişikliğe gitme şeklinde bir yol izler (Cezar,1993).

III.Selim döneminde yeni yapılan ve önemli ölçüde tamir gören saray yapılarında gelecekte durumu habercisi sayılacak değişiklik olguları gözlenir. Osmanlı mimarisinde Lale Devri’nde başlayan üslupsal değişim eğilimi,18.yüzyıl ortalarında Rokoko ve Barokun Türkiye’ye girmesiyle dinsel ve dinsel-kültürel binalarda daha belirgin hale gelir. III.Selim döneminde ise,bazı sivil yapılarla Avrupalı sanatçıların elinin değmesinin sonuçları görülmeye başlar. Türkiye’de sivil inşaat alanına giren ilk yabancı mimar Mellingdir (Cezar,1993).

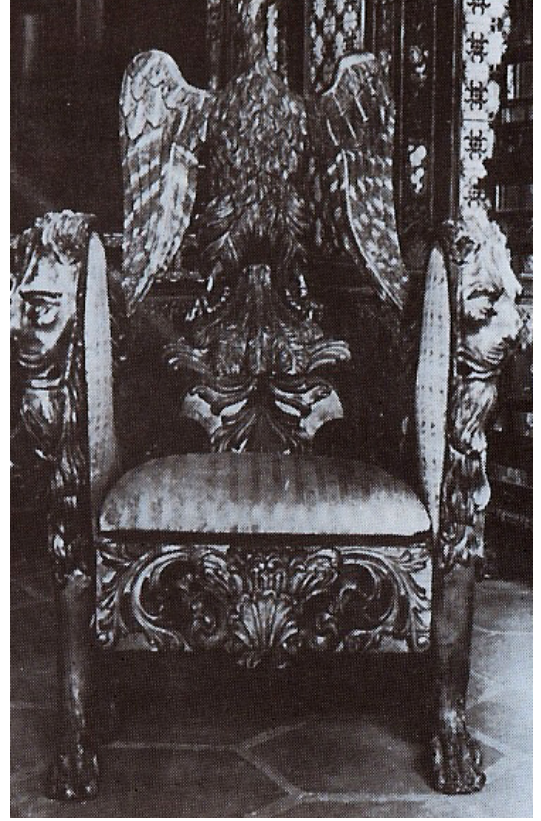
Bugün Topkapı Sarayı Harem depolarından birinde III.Selim yazıhanesi olarak tanımlanan Avrupa tarzında bir mobilya bulunmaktadır(Şekil 3.7.). Mavi lake üzerine altın yaldızlı barok-rokoko süslemeli bu yazıhanenin Edirne işi olduğuna Nureddin Rüşdü Bingöl bir yazısına değinmektedir. Arka kısmında Sarayburnu ve Topkapı Sarayı’nın bir resmi bulunan bu yazıhane Türk sanatçısının Batı formların kendi akıl süzgecinden geçirerek Batı tarzındaki mobilya’ya uygulamasının güzel bir örneğidir. Topkapı Sarayı Hünkar sofasında duran eşyalar arasında ahşap üzerine altın yaldızlı ve rokoko üslubunun en grift bezemeli şekli ile bir koltuk(Şekil 3.8.) ve ahşap üzerine altın yaldızlı,kolçak kısımları kanatlı arslan şeklinde ve arkalık kısmında kanatların açmış bir kartal motifinin yer aldığı tahta benzer bir diğer koltuk bulunmaktadır(Şekil 3.9.) (İrez,1989).

Şekil 3.7. III.Selim yazıhanesi (İrez,1989).

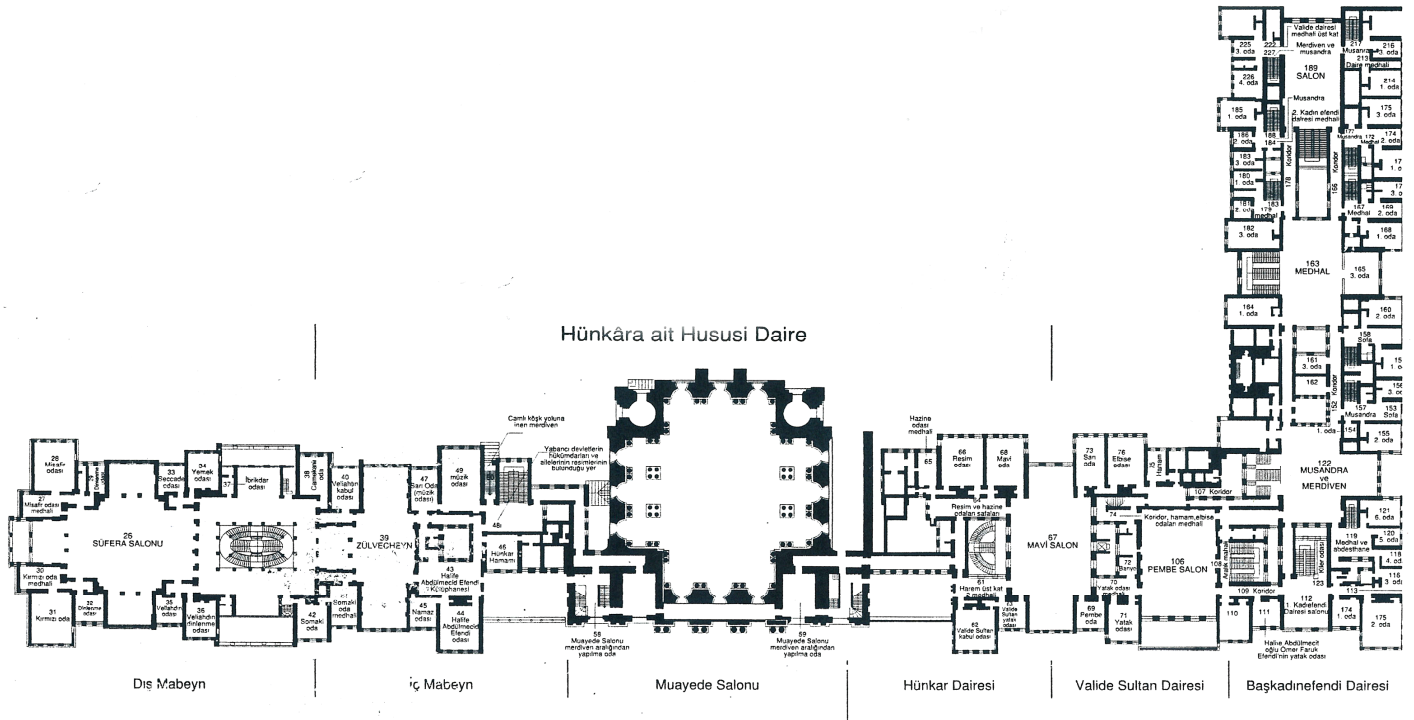
Şekil 3.8. Koltuk (İrez,1989).

Şekil 3.9. Koltuk (İrez,1989).

Dolmabahçe Sarayı 1839 yılında Sultan Abdülmecid döneminde inşasına başlanan ve mimar Karabet ve gas Balyan tarafından yapılan saray 1856 yılında tamamlanmıştır. Sonuçta bu saray batı etkilerinin Osmanlı kimliğiyle ustaca yorumlanmış bir uygulaması olmuştur. Oda ve salon ilişkileri açısından geleneksel Türk evi plan tipine uygundur, ancak bu planın çok büyük boyutlarda uygulandığı bir yapı bütünüdür (Şekil 3.10.).

İç mekanların hiyerarşik kuruluşu, mekanların okunaklı girinti ve çıkıntılarla cepheyeye aktarımı, iç sofalı, köşe odalı plan, bu en Batılı saray örneğinde bile Osmanlı'nın geleneksel düzeninin terk edilmediğini gösterir (Esmenli,2002).

Şekil 3.10. Dolmabahçe Sarayın Planı (Esmenli,2002).

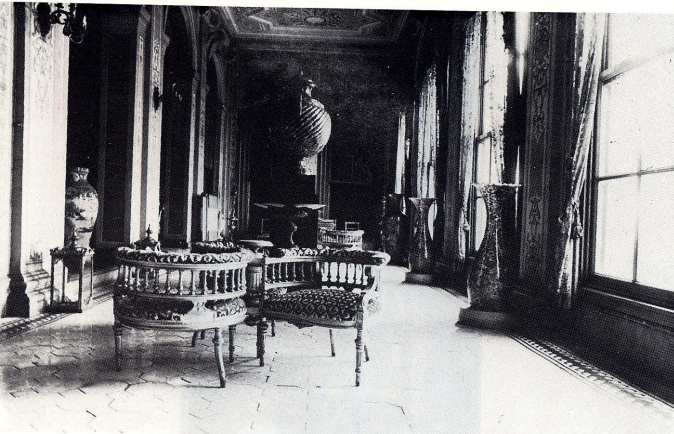
XIX. yüzyıl Osmanlı Saraylar içinde batı seçmeciliği ile kendi ulusal mobilya örneklerin en güzel şekilde bünyesinde toplayan saray Dolmabahçe Sarayı'dır (İrez,1989).

Dolmabahçe Sarayı,Çinili Salon'da görülen iki koltuk türü,XIX.yüzyılda ortaya çıkan mobilya tiplerine örnektir. Bunlarda 'La born' diye adlandırılan kanapenin ahşap kısmı Neo-klasik (XVI. Louis üslubu)çizgiler taşımaktadır (Şekil 3.11.).

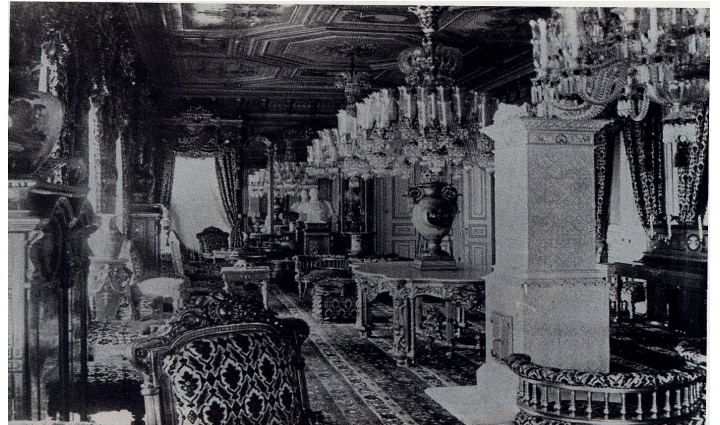

Şekil 3.11. Dolmabahçe Sarayı Çinili Salonda, Koltuk (İrez,1989).

'L'indiscret a trois places' diye tanımlanan ve üç tane oturacak yeri olan koltuğun diğer bir isimde dedikodu koltuğudur (Şekil 3.12.). Üzerleri güvez-bej renkte çatma kadife ile kaplı bu oturma mobilyalarının II.Abdülhamid döneminde,Yıldız Merasim Köşkü'nde olduğunu tespit etmiş durumda (Şekil 3.13.) (İrez,1989).

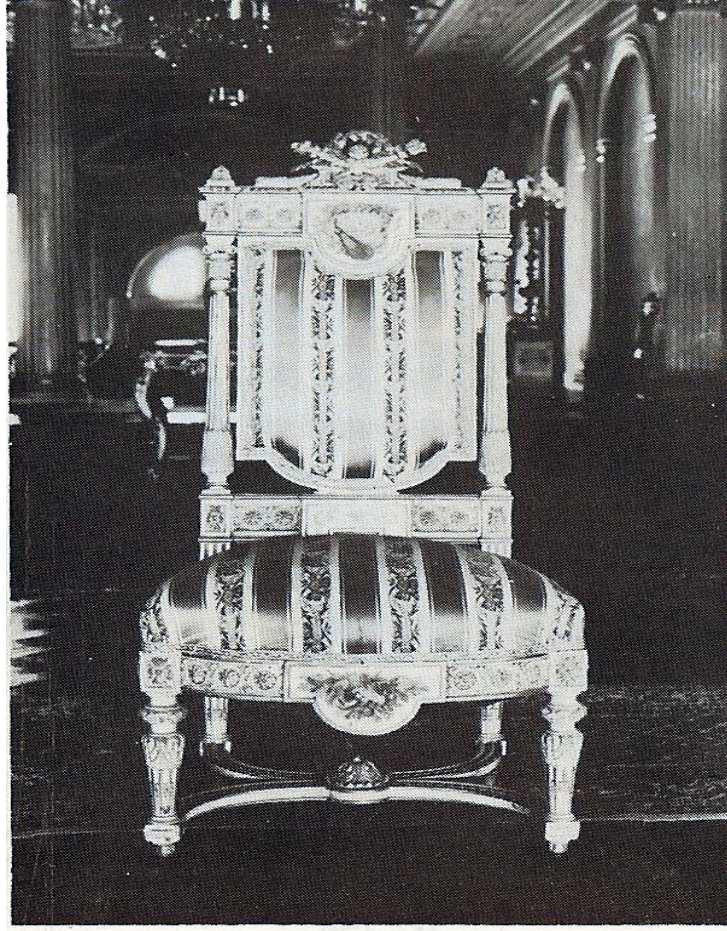

Şekil 3.12. Dedikodu koltuğu (İrez,1989).

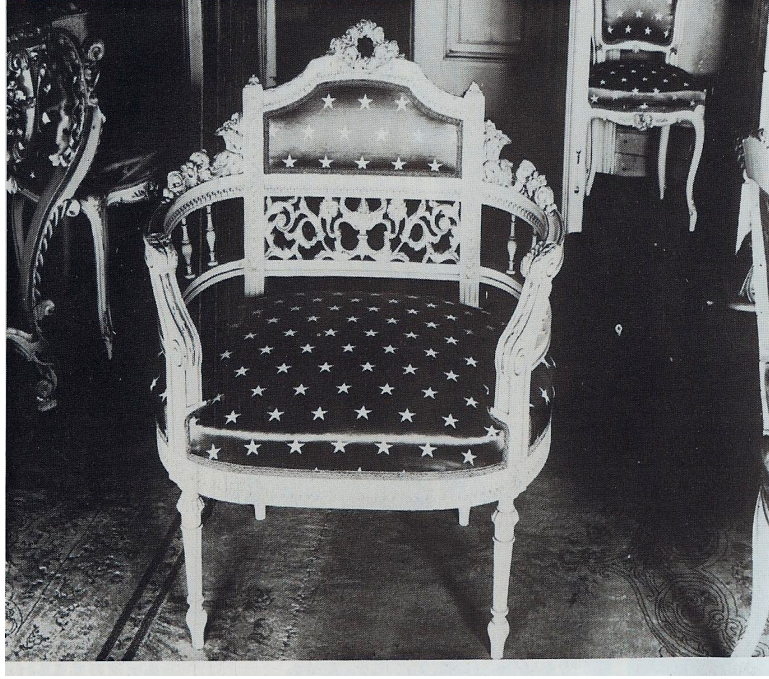
Şekil 3.13. Yıldız Merasim Köşkü'nün İç Mekanı (İrez,1989).

Dolmabahçe Sarayı'nın,"Binek Salonu" olarak tabir edilen salonunun oturma mobilyaları XVI. Louis üslubundadır. Ahşap kısmı beyaz lake olan bu takımda süs motifleri olarak çiçek rozetleri,meşe ve defne yaprakları,meşaleler kullanılmıştır. Mobilya ayakları,genellikle aşağı doğru daralan silindir biçimindedir ve boy yönünde oluklar açılmıştır. Ayak üstlerinde kare kesitli yüzeylere çiçek rozetleri oyulmuştur (Şekil 3.14.) (İrez,1989).

Şekil 3.14. Dolmabahçe Sarayı, Binek Salonunda bulunan Koltuk (İrez,1989).

103 no'lu oda ise,son halife Sultan Abdülmecid Efendi'nin kızı Dürrüşehvar'ın yatak odası olarak tanımlanmaktadır.XV.Louis-XVI.Louis üsluplarının yanısıra,Art Nouveau stilindeki tuvalet masası ve pirinç karyolası ile oda,tam bir üslup karmaşası göstermektedir. Ahşap kısmı beyaz lake olan bu takım gece mavisi üzerine beyaz yıldız desenli ipek kumaşla kaplıdır (Şekil 3.15.) (İraz,1989).

Şekil 3.15. Koltuk (İrez,1989).

Rokoko üslubundaki oturma mobilyaları ile döşemiş Somaki odanın girişinde Boulle tekniğinde ve XIV.Louis üslubunda bir yazıhane vardır.(Şekil 3.16.) Abonoz üzerine bağa,pirinç ve altın yaldız bronz süslemelidir. Bu teknikle yapılmış diğer bir örnek ise bugün Mecidiye Köşkünde bulunmaktadır (Şekil 3.17.) (İrez,1989).

Şekil 3.16. Yazihane (İrez,1989).

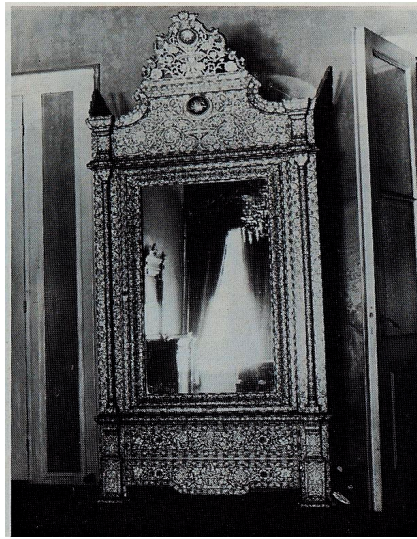
Şekil 3.17. Mecediyе K     nde bulunan mobilya ( rez,1989).

Sultan Valide Sultan kabul Odası(Şekil 3.18.)olarak tanımlanan odası ise XV.Louis üslubundadır. Kanape,perde ve duvarları aynı desendeki ipekli kumaşla kaplıdır. Ortadaki masa ise XV.Louis üslubunda olup,Abdülmecid tuğralıdır. Boulle tekniğinde yapılmış bu masanın ahşabı abanozdur.

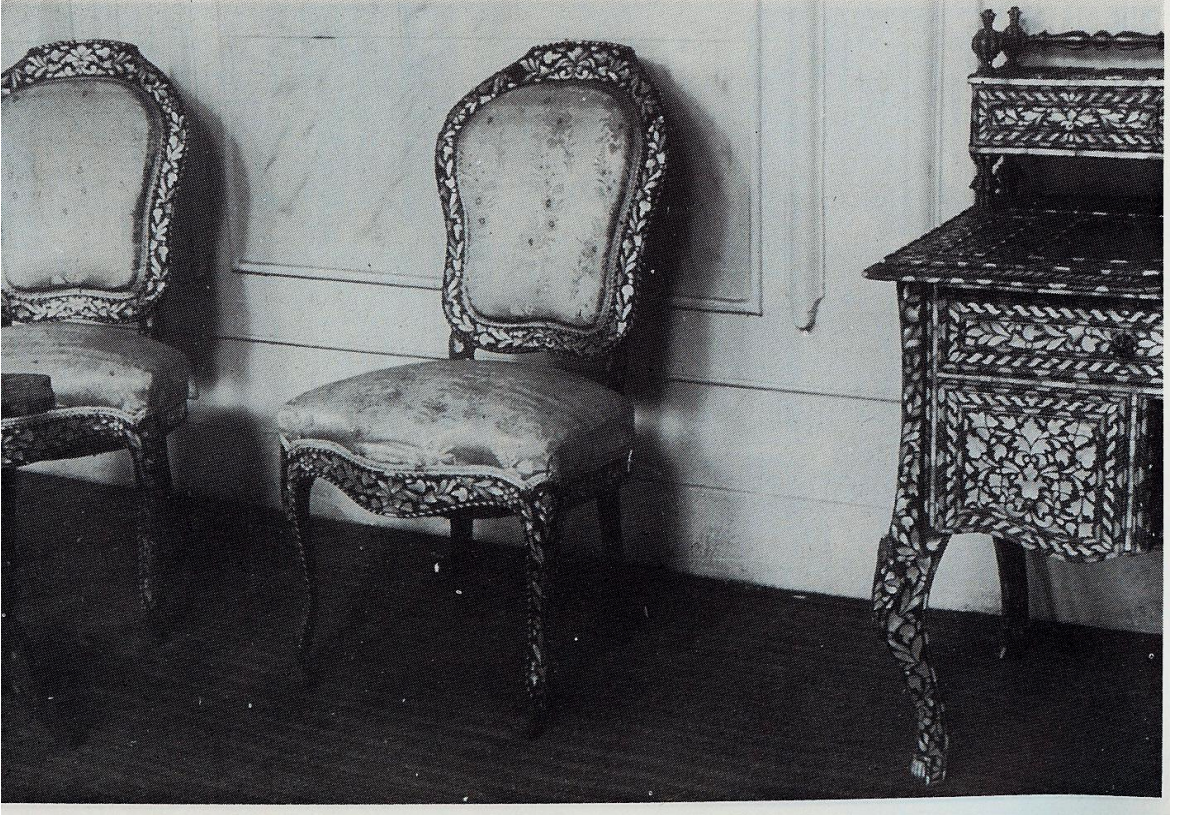
Şekil 3.18. Valide Sultan Kabul Odası (İrez,1989).

Sarayın 93 no'lu odasında görülen Abdülmecid tuğralı sedefli dolap Türk süsleme sanatının en güzel örneklerinden biridir (Şekil 3.19.) (İrez,1989).

Şekil 3.19. Abdülmecid Tüğralı Sedefli Dolap (İrez,1989).

Sedef kakmacılığının Avrupa tarzı mobilyaya uygulanmış bir şekline ise bugün Aynalıkavak Kasrında bulunan oturma kanape ve koltuk takımlarında rastlamaktayız (Şekil 3.20.).

Şekil 3.20.Aynalıkavak Kasrında Bulunan Koltuk (İrez,1989).

Sarayın batı ile doğu karakterini bir arada yaşatan odası ise Ders odası olarak isimlendirilen 91 no'lu odadır. Kanape,koltuk,masa,sandalye gibi eşyaların yanı sıra,din derslerine ait rahle gibi eşyalar mevcuttur. (İrez,1989).

Sultan Reşad'ın başyaveri Huşrid Paşa,yazdığı saray anılarında “Dolmabahçe Sarayı’ndan her zaman mobilya çıkar ve mobilya girerdi. Diğer padişah saraylarından mobilya getirtilir,Dolmabahçe mobilyalarda diğer saraylara gönderilirdi”,diyerek padişahlık döneminde başlayan saraylar arasındaki mobilya değiş tokuşunu dile getirir (İrez,1985).

Envanterler padişah kasırlarında da Batılı mobilyaların çok küçük azınlık oluşturduklarını ve makat,minder ve koltuk minder gibi Osmanlı sedir donatılarının ağırlıklı yer tuttuğunu

gösteriyor. Sandalyelerin çoğunluğu sofalarda konumlanıyor. II.Mahmud koltuk üzerinde oturur durumda resmini yaptırdığında bile masada yemek yeme ve karyolada yatma pratiğinin henüz sarayda uygulanmadığı biliniyor.

1853 ya da 1854'te saraya kabul edilen Leyla Saz anılarında Eski Çırağan Sarayı'nda hala yer yataklarında yatıldığını,karyolanın çok ender olduğunu belirtmektedir (Tanyeli,1996).

Yatağın konutun dışında en kapalı ögesi oluşu,Batılılaşma'dan en geç onun etkilenmesini sağlamıştır. Bundan da daha önemli bir neden,Batılı karyolanın Osmanlı barınma kültürüne girebilmesi için,bu konut geleneğindeki işlevsel örgütlenme mantığının değişmesinin gerekmesidir. Karyolanın girişi odayı artık tek işlevli bir mekana,yatak odasına dönüştürecektir.

Masada yemek yeme pratiğinin girişi de benzer bir değişimle ilintili olduğundan örtü yavaş olmuştur. Yemek masası kullanımı bu işleve ayrılmış bir mekanı,yemek odasını gerektirmiştir (Tanyeli,1996).

Dolmabahçe Sarayı Arşivi'nde yer alan belgelerden,19.yüzyıl Osmanlı sarayları için Avrupa'nın çeşitli yerlerinden çok sayıda mobilya ve benzeri eşya getirtildiği anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi, Doğu'nun ve Uzakdoğu'nun egzotizminden etkilenen Batılılar,sözü edilen üsluplarda taklit mobilya üretmişlerdir. Bu üretimler kimi zaman yerinden ustasını getirterek,kimi zaman da yerli ustalar ile yapılmıştır. İngiliz Thomas Chippendale buna iyi bir örnek oluşturmaktadır. Osmanlı saraylarına,gerek Doğu,gerekse Uzakdoğu üslubunda mobilyalar satın alındığını gösteren belgeler Dolmabahçe Sarayı Arşivinde mevcuttur.

Günümüze dek gelen bu zengin mobilya koleksiyonu arasında bulunan yer minderleri ve benzeri eşyaların varlığı,bu imparatorluk yapılarında Osmanlı yaşam tarzının da sürdüğünü göstermektedir (Yum,1992).

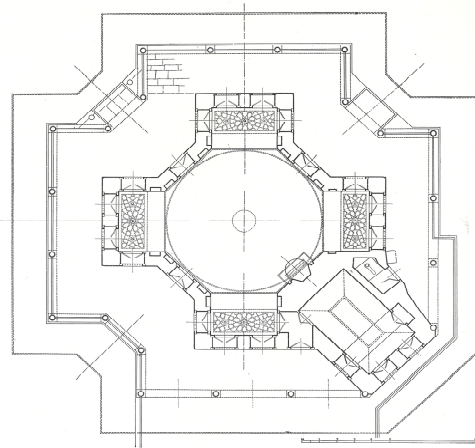
4.TOPKAPI SARAYI BAĞDAT KÖŞKÜ VE DOLMABAĞÇE SARAYI MUAYEDE SALONU MOBİLYA VE MEKAN İLİŞKİSİ

Topkapı Sarayı Klasik Osmanlı Sarayı örneklerinden olup pavyon ve köşk tipi yapılar bütününden oluşmuştur. Bu Saraydaki köşklere Bağdat Köşkünün, padişahın özel çalışmasının dışında resmi toplantılarını da kuvvetli iltimalle bu köşkte yapmış olması dolayısıyla (Akdeniz,1995), bu köşk ile Batılı tarzda yapılan Dolmabahçe Sarayının pek çok resmi toplantı ve törenlerin yapıldığı Muayede Salonu'nun mekan mobilya ilişkisi araştırılacaktır. Her iki mekanda aynı plan şemasına sahiptir (kubbeli oda mekan ve dört eyvan).

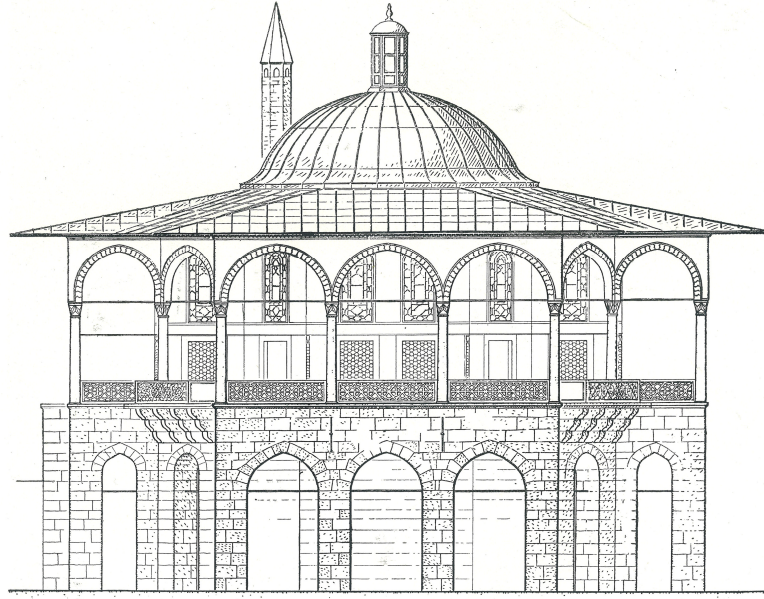
4.1. Bağdat Köşkü Mobilya Mekan İlişkisi

Topkapı Sarayı'nın Üçüncü Yeri denilen dördüncü avlusunda, Sofa-i Hümayun bahçeleriyle İncirlik arasında hakim bir mevkide, IV. Murat emriyle Bağdat seferinin hatırası olarak 1638 senesinde inşa edilmiştir (Eldem,1969).

Köşkün planı dört çıkıntısı (eyvan) olan bir sekizköşe şeklindedir. Bu plan şekli bundan evvel Revan köşkünde uygulanmıştır. Orta bölüm fenerli bir kubbe ile örtülü, çıkıntılar aynalı ahşap tavanlarla kaplıdır. Köşkün etrafında mermer sütunlu bir revak dolaşmaktadır. Bu köşkten sonra, Osmanlı Türk mimarisinde kubbe, inşai olmaktan çok temsili bir rol almıştır (Şekil 4.1-4.2.).

Şekil 4.1. Bağdat Köşkün Planı (Eldem,1969).

Şekil 4.2. Bağdat Köşkün Kuzey Cephesi (Eldem,1969).

Bu köşkteki mimari yenilik,dış süslemeye önem verilmiş olması,ve oranların abartılı derecede tezatlandırılmış bulunmasındadır. Bunun bilhassa baş pencereleri ile alt pencereler arasındaki belirli yükseklik farkı için söyleyebiliriz (Şekil 4.3.) (Eldem,1969).

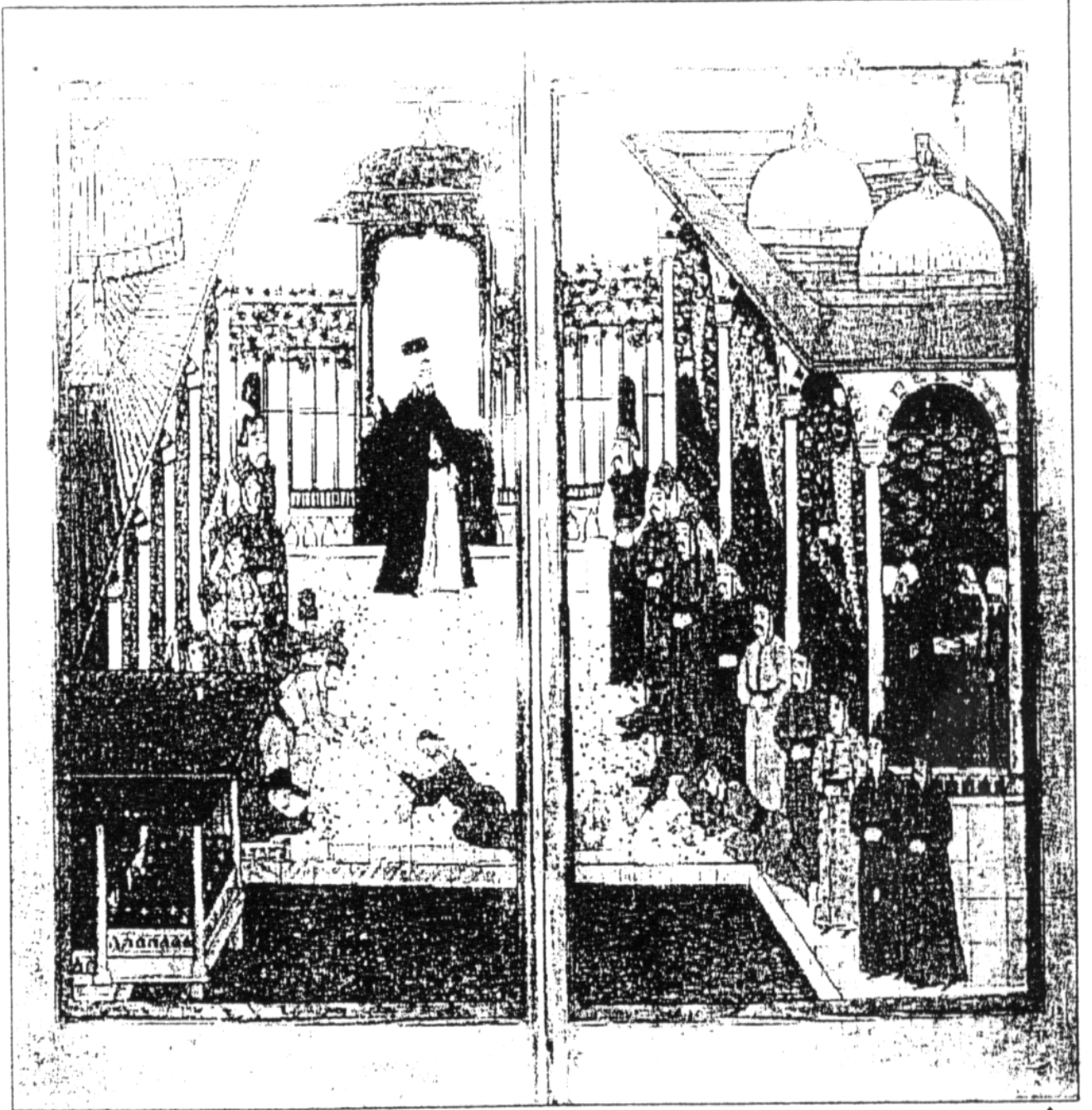
Şekil 4.3. Bağdat Köşkün Şematik Kesit (Eldem,1969).

Mimari hatların dengeli dağılımı,dolulukla boşluklar arasındaki ahenk,nihayet çini ve mermer kaplamalarındaki sade güzellik bu köşkün klasik Türk mimarisinin muvaffak olmuş son eserleri arasında yer almasında etkindir (Şekil 4.4.) (Eldem,1969).

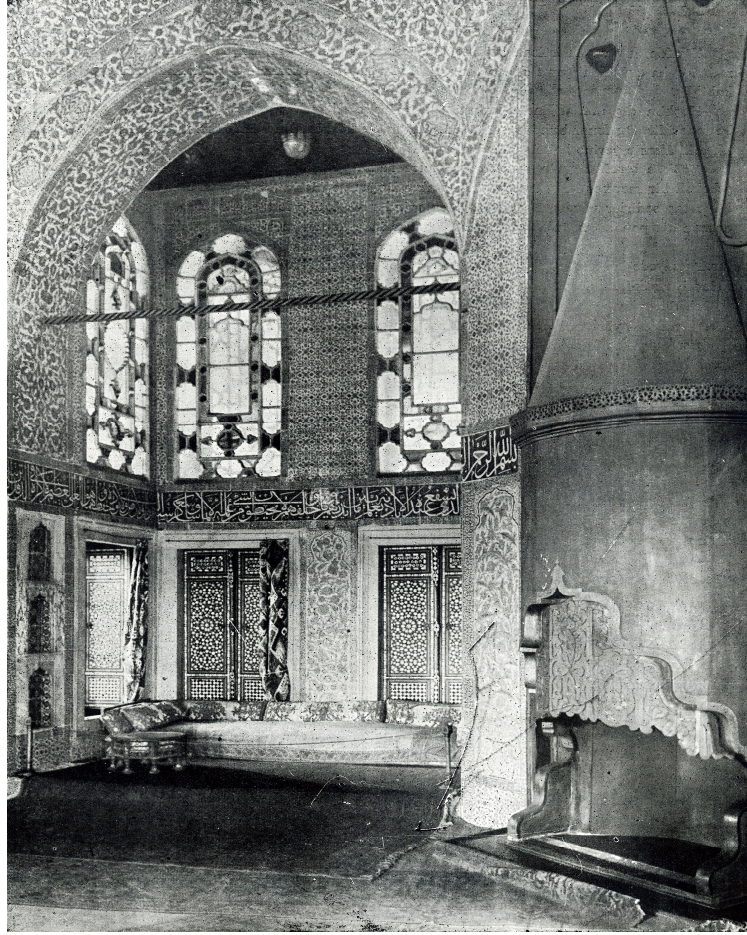
Şekil 4.4.Bağdad Köşkü giriş kapısı 1986 [15]

Köşkün etrafını çeviren revak üç metreye kadar genişlikte ve ahşap tavanlıdır. Sütunlar arasında şebekeli bir mermer korkuluk vardır. Revakın Boğaz ve Haliç taraflarına bakan köşelerinde balkon şeklinde taş sedirler vardır. Bunlar eskiden minder ve örtülerle döşenir ve taht haline gelirdi.Sürname-i Vehbi'deki sünnet düğünü konulu bir minyatürde (Şekil4.5.)köşkün revağı altında hazırlanmış sünnet yatağı tasviri, onun sadece istirahat amacıyla değil tören amacıyla kullanıldığını göstermektedir (Diker,2000).

Şekil 4.5.Şair Vehbi'nin Surname-i Hümayun'unda yer alan,sünnet düğünü konulu ve Sofa Taşlığının betimlendiği minyatür (Sözen,1990).

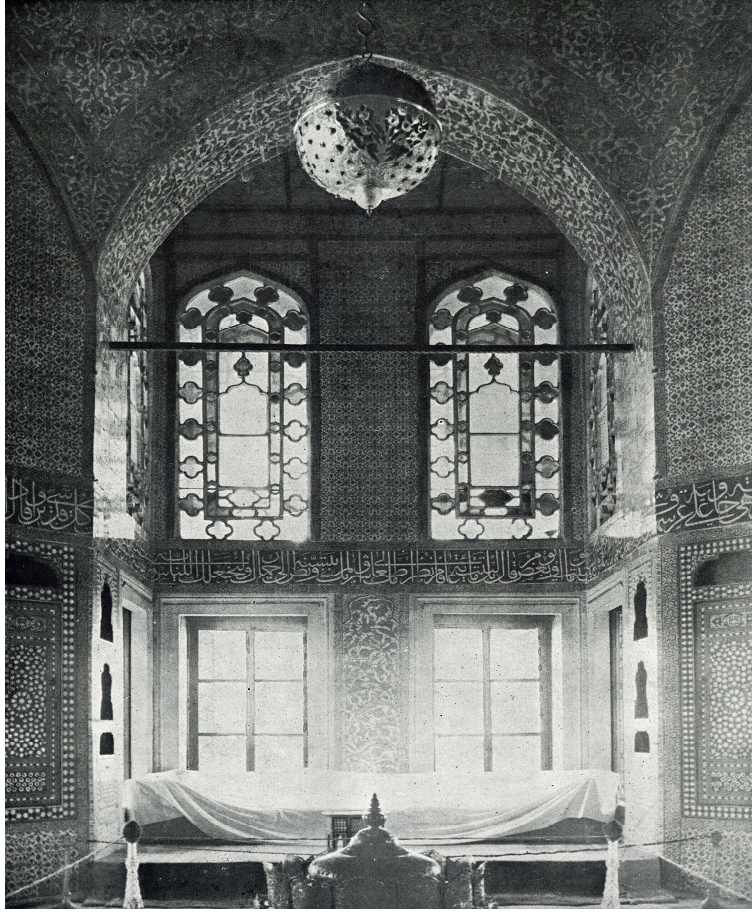
Orta sahadaki kubbe sekiz kemer üzerine,pendantifler vasıtasıyla oturtulmuş,bu kemerlerin dördü de sedirlikler üzerine açılmak suretiyle yapılmış,diger dördü kördür ve içeriye girinti vaziyetteki duvarların sonunu teşkil ederler (Şekil 4.6.).

Şekil 4.6.Bağdat Köşkü İç Mekanı (Eldem,1969).

Orta kubbe ile yan tavanlar en ince kalem işleriyle süslüdür. Köşk içindeki renk tezatlıklarına rağmen ruhlara rahatlık veren bir hava yaratılmıştır (Eldem,1969).

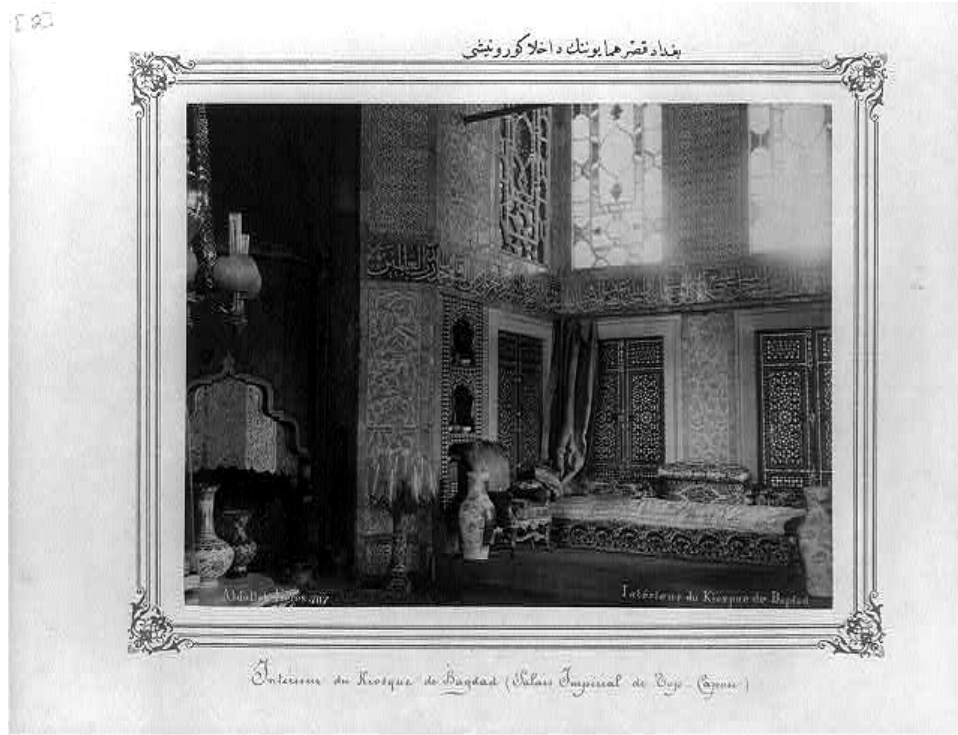
Köşkün yapıldığı dönemlerde eyvanların sedirlerle ve minderlerle süslenip bunların “çatma” denilen bir kumaşla kaplandığı ileri sürülmektedir (Şekil 4.7.) (Diker,2000).

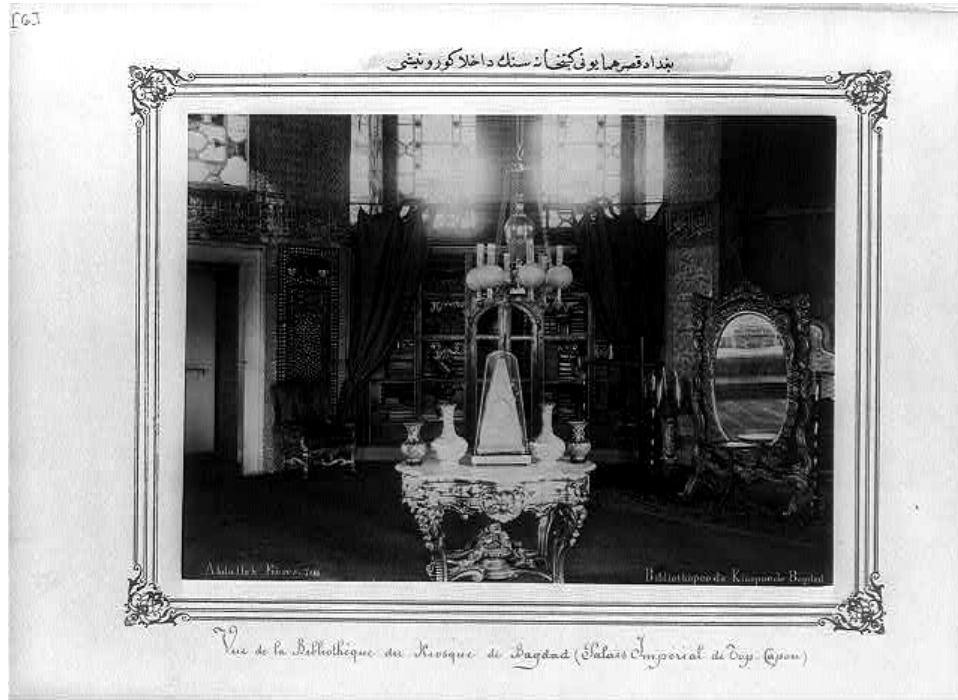
Şekil 4.7.Bağdat Köşkü İç Mekanı (Eldem,1969).

Sonraki dönemlerde,I. Abdülhamit(1774-1789) ve III Selim(1789-1807) tarafından kütüphane haline getirilen Bağdat Köşkünde,üzerlerinde bu padişahların mühürleri olan toplam 415 adet kitap bulunmaktaydı.Yani Has Oda Kütüphanesi olarak kullanılmıştır.

I. Abdülaziz döneminde(1830-1876)köşkün revağının arası ahşap doğramalı camekanlarla kapatılmıştır. Her Ramazan ayının on beşinde Hırka-i Şerif'i ziyaret için saraya gelen II. Abdülhamit'in,dinlenmek için kullandığı Bağdat Köşkündeki bu camlı galeriyi böldürterek içine perde,kanape,koltuk,ayna gibi eşyalar koydurduğu ve bir de soba kurdurduğu bildirilmektedir (Şekil 4.8.-4.9.) (Diker,2000).

Şekil 4.8.Bağdad Köşkün İç Mekanı, batı uslubu mobilyalar ile [16].

Şekil 4.9.Bağdad Köşkün İç Mekanı, batı uslubu mobilyalar ile [17].

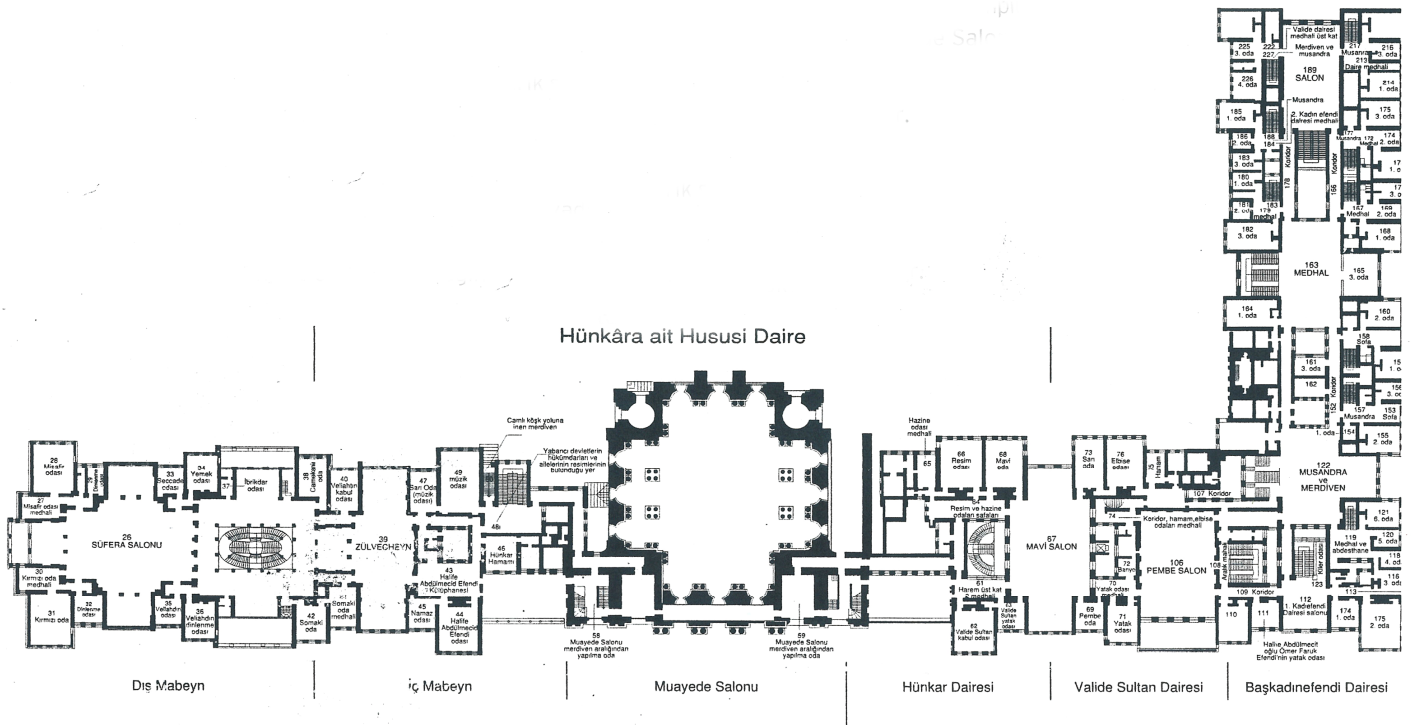
Şekil 4.10. Topkapı Sarayı Bağdat Köşkün kesitine yerleştirilen sedir ve yastık. Yastığın bittiği yerde pencere başlıyor. Pencerenin altı merkezi alandan 59 cm. yüksekliğindedir. Kesit

S.H.Eldem, sedir çizimi Alma Muhiç.

4.2. Muayede Salonu Mobilya Mekan İlişkisi

Dolmabahçe Sarayında, Topkapı Sarayında olduğu gibi zaman ve gereksinimlere bağlı olarak gelişen bir yapılar topluluğu yerine, yeni bir anlayışla, önceden saptanan bir yapı tasarım programı gerçekleştirilmiştir.

Hazine Kapısı'ndan Hasbahçe'ye girilerek sarayın ağırlık noktasını oluşturan ana yapıya ulaşır. Boğaziçi kıyısında, yatay ve görkemli bir kütle olarak uzanan ana yapı; Mabeyn-i Humayun ve Harem Humayun adlarını adları alan iki büyük bölümle, onları birleştiren ve daha yüksek kütleli Muayede Salonu'ndan oluşur (Şekil 4.11.).

Şekil 4.11. Dolmabahçe Saray Planı (Esemenli, 2002).

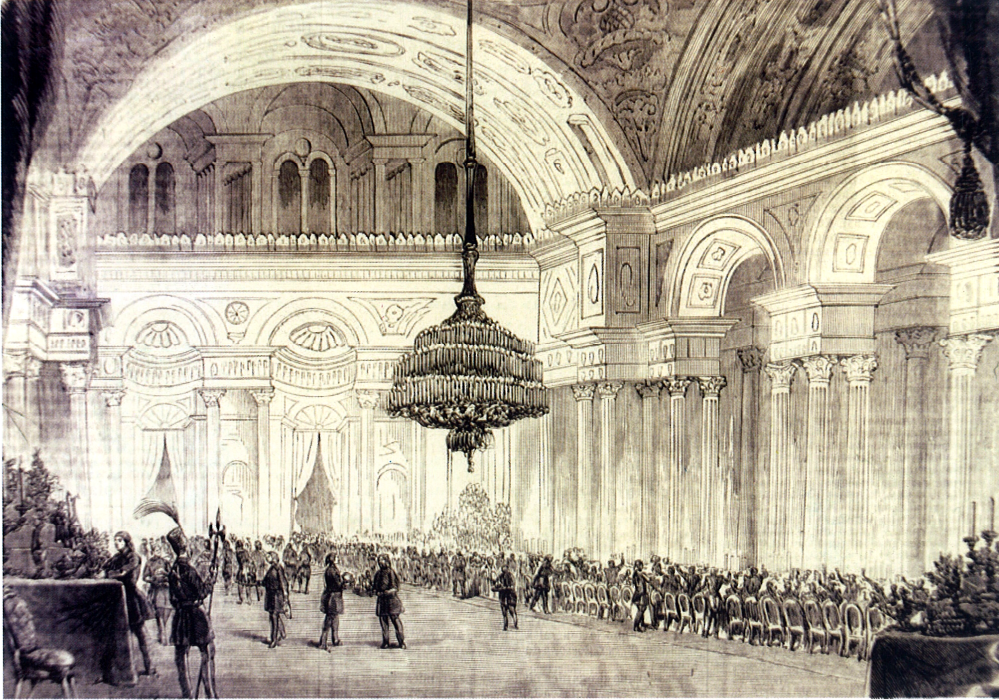
Mabeyn-i Hümayun, sultanın devlet işlerini yürüttüğü, devlet ricalini ve elçileri kabul ettiği Resmi Daire'dir. Süfere Dairesi ve Hünkâr Dairesi olarak iki bölümden oluşan Resmi Daire, devlet erkânı ile yabancı elçilerin, imparatorluğun gücü ile görsel olarak ilk kez karşılaştığı mekandır.

Yabancı konuk ve elçilerin kabul edildiği Süfera Salonu,orta sofa ve dört köşede odalarla oluşturulan simetrik özelliktedir (Dolmabahçe Sarayı,2005).

İç mekanın hiyerarşik kuruluşu,mekanların okunaklı girinti ve çıkıntılarla cepheye aktarımı,dev boyutuyla Muayede Salonu'nun yabancı dış kılıfına rağmen klasik kubbeli kübik bloku ve hepsinden önemlisi iç sofalı,köşe odalı plan,bu en Batı örneğinde bile Osmanlı'nın geneleksen düzeninin terk edilmediğini gösterir (Esemenli,2002).

Dolmabahçe Sarayı, binlerce mobilyası ve hiyerarşik mekan kullanımıyla da görkemli ve görgülü bir saltanatın mekanıdır. Geleneksel yaşayışın Batı modeline uyarlandığı sarayda, Ampir üslubun her bakımından dürüst ve sürekli bir örneği yaratılmıştır. Bir doğu hükümdarlığında olmakla birlikte Osmanlı sentezci geleneği içinde olgun ve doygun bir Batı sarayı oluşturulmuştur (Esemenli,2002).

Anıtsal ölçüleri ve dekoruyla Muayede Salonu, Batı saraylarının törensel taht salonu idi. Culus, bayramlaşma gibi devlet törenleri bu salonda yapılmıştır (Şekil 4.12-4.13.) (Esemenli,2002).

Şekil 4.12. Muayede Salonu'nda Mareşal Pelissier onuruna verilen yemek
(Dolmabahçe Sarayı,2005).

Şekil 4.13. Muayede Salonu'nun genel görünümü(Dolmabahçe Saray,2005).

Muayede Salonu, dıştan dışa 25 x 37 m. boyutunda kareye yakın bir altyapı üzerinde içeriden kubbeyle, dışarıdan çatıyla örtülü bir mekandır. Kareye yakın dikdörtgen bir orta mekan veren bir plan şeması kullanılmıştır. Dört yönden eğrisel ve geriye çekilmiş yüzeyler orta mekanı genişleten eyvan görünümündedir. Bu ana mekanın üstündeki örtü, ortadaki büyük kubbeyle onu yanlara açan dört büyük kemerden oluşmaktadır (Batur,1994).

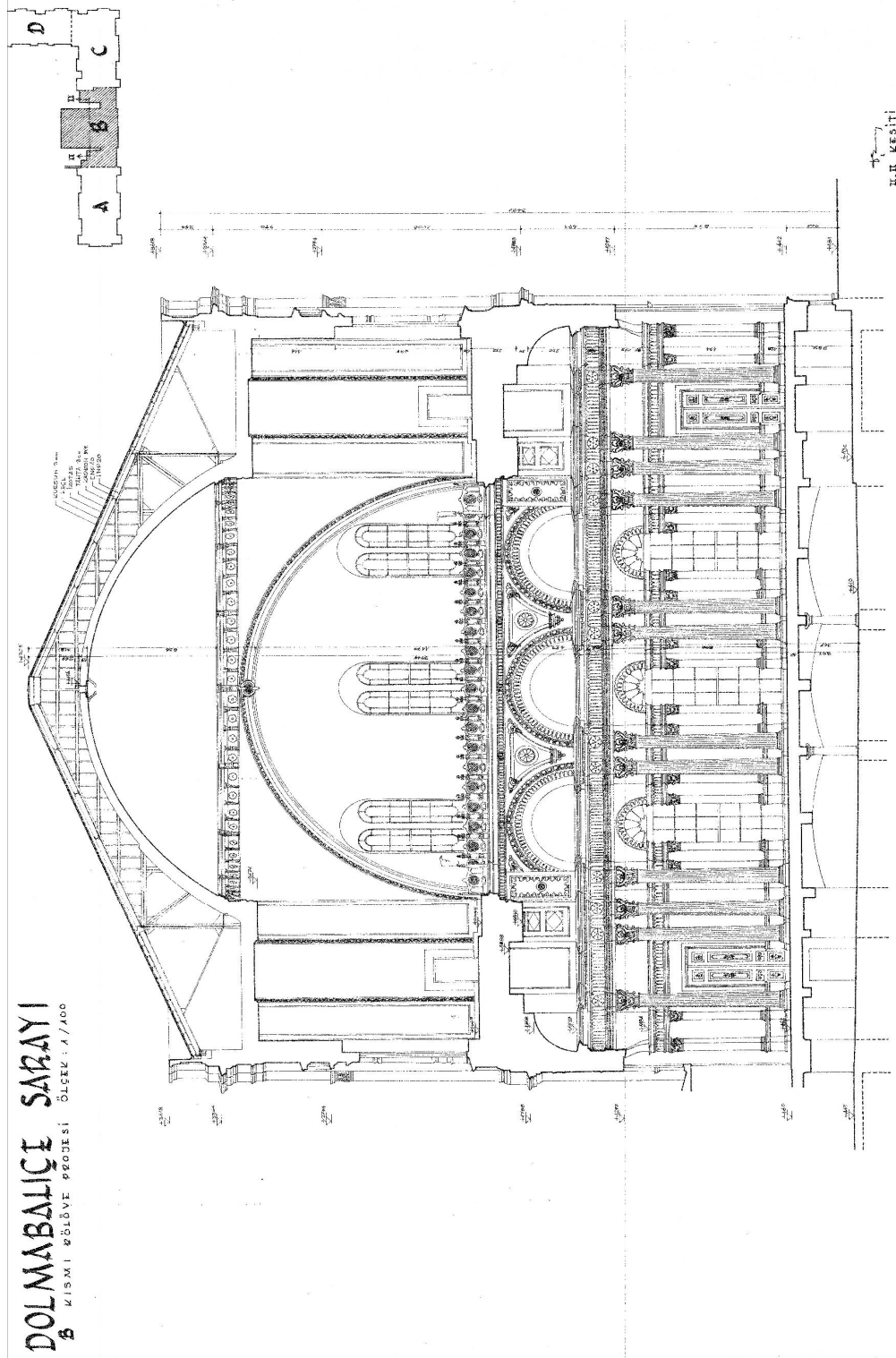
Salon Padişahın, hanedanın erkek üyelerinin, vezir ve vekillerin, teşrifatçı memurların kutlamalarını kabul ettiği bir mekandır. Bu amaç dışında, çeşitli dönemlerde resmi kabuller ve toplantılar için de kullanılmıştır (Dolmabahçe Sarayı,2005).

Sarayda Muayede Salonu'nun kubbeli olması ve kubbenin çoğunlukla sarayların hünkar dairelerinde uygulanması bu mekanı padişahın kullandığını gösterir (Esemenli,2002).

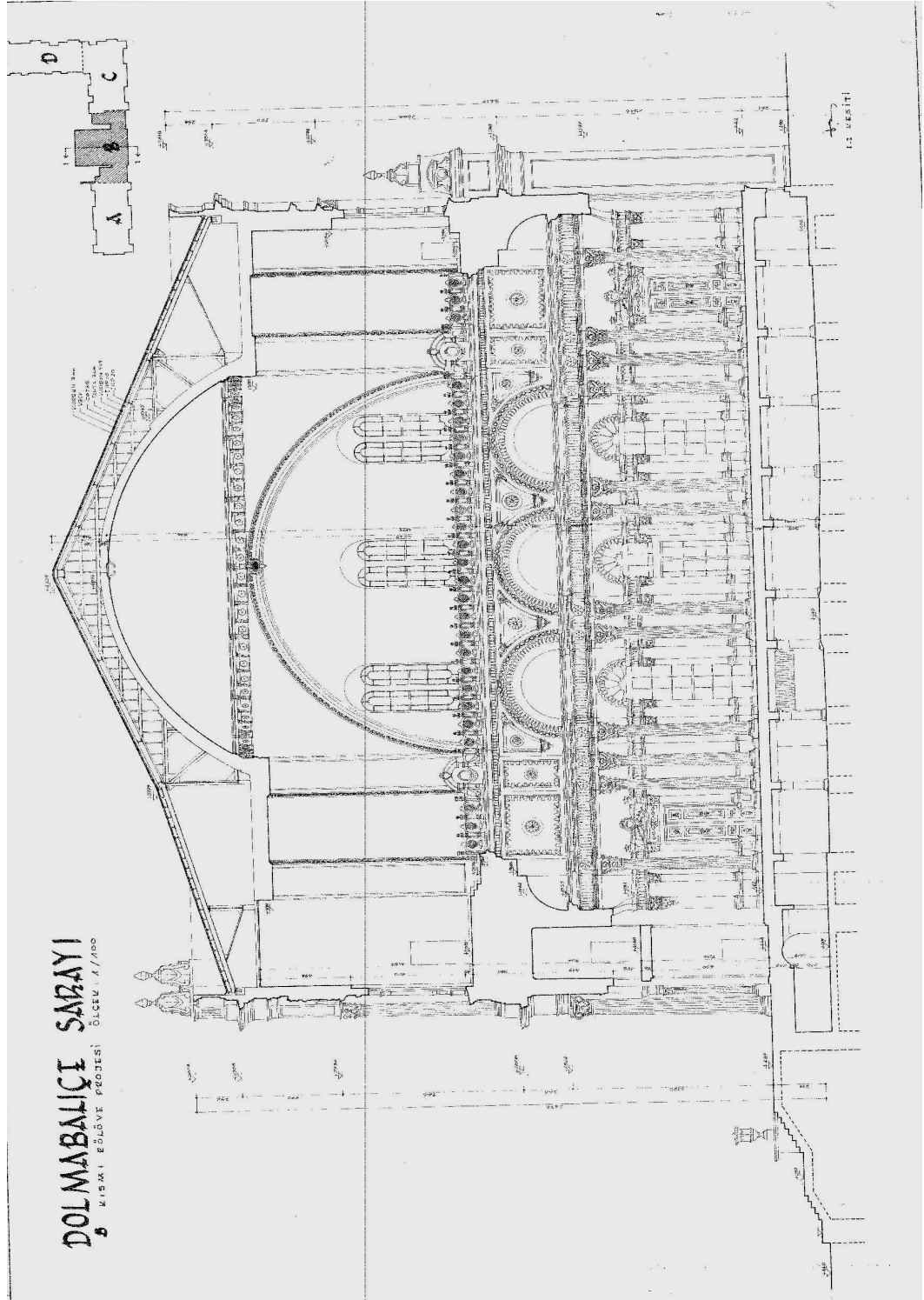
Klasik Osmanlı plan şemalarına benzemekle beraber (plan orta mekan ve dört yönde eyvanlı) (Şekil 4.14.) Batı uslubu ile süslenmiş Muayede Salonunda mobilyanın mekan kabuğu ile ilgisi yoktur. Salonun süslemeleri ile mobilyanın süsleme tarzları birbirine tamamlar. Fotoğraflardan ve gravürlerden gördüğümüz kadarıyla ve Dolmabahe Sarayı arşivinden alınan çizimlerden anlaşılacağı üzere mobilyalar pencere ve pencere alt parapet yüksekliğinden bağımsızdır (Şekil 4.15.-4.16.).

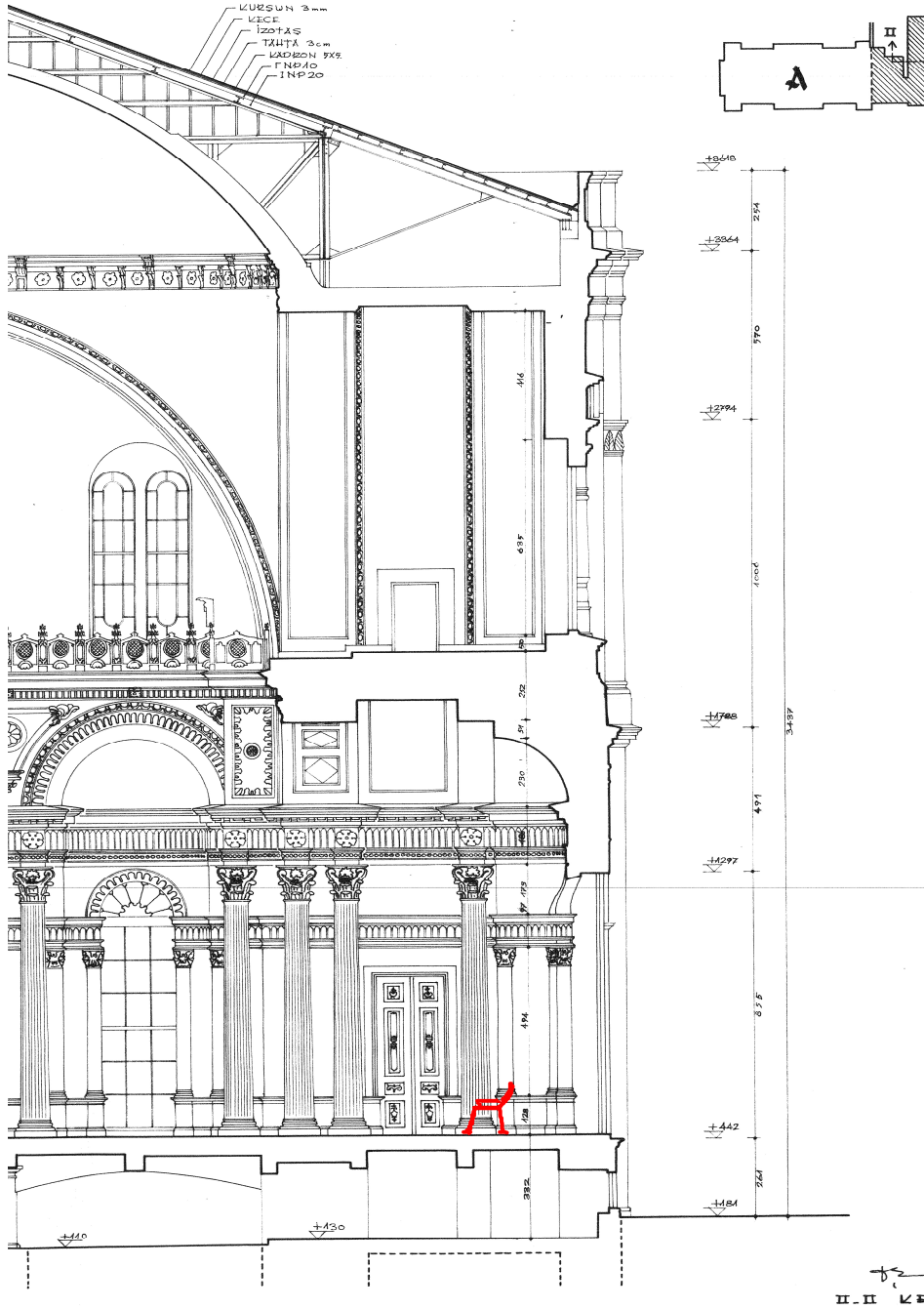
Şekil 4.14. Muayede Salonu orta mekan ve eyvanı (Alma Muhiç,2007).

Şekil 4.15. Dolmabahçe Sarayı, Muayede Salonu kesiti. Doğan Erginbaş'ın çizimleri (Dolmabahçe Arşivinden, 2007).

Şekil 4.16. Dolmabahçe Sarayı Dolmabahçe Sarayı, Muayede Salonu kesiti.Doğan Erginbaş'ın çizimleri (Dolmabahçe Arşivinden,2007).

Şekil 4.17.Dolmabahçe Sarayı,Muayede Salonu kesitine yerleştirilen koltuk örneği.Pencere yüksekliği yerden başlamakta, koltuk ise 140 cm.yüksekliğindedir. Koltuk çizimi Alma Muhiç.

5.SONUÇ

Kişi ve toplumlar, içinde yaşam fonksiyonlarını gerçekleştirebileceği hacime ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyaç mekan oluşturma ana nedenidir. İnsanlar yaşamlarını sürdürmek için çeşitli fonksiyonu olan alet ve eşyaya ihtiyaç duyarlar. Mekan oluşturan insanın ihtiyaçlarını, yeni alet ve eşyalar karşılamaya başladığı, ilk çağlardan itibaren mobilya ortaya çıkmaktadır. Mobilya genel olarak, oturulan yerlerini donatılmasına ve türlü amaçlarla kullanılmaya yarayan taşınır eşya olarak tanımlanır.

Dolayısıyla mobilya hem değişik gereksinimler için kullanılan bir eşya, hem de bir süsleme aracıdır. Bu nedenle mobilya çağlar boyunca toplumların yaşam koşullarına, uygarlık anlayışlarına ve estetik görüşlerine paralel olarak değişik aşamalar göstermiş, farklı biçimler almıştır.

İnsanın eşya yapma eylemi, ilk insandan bugüne sürmektedir. İlk barınaklarda bile, oturma ya da yatma gereksinimlerini karşılamak için insanoğlu birtakım öğeler kullanmıştır. Göreceli de olsa yalın bir yaşamdan kaynaklanan mobilya yapma eylemi, insan düşüncesinin gelişmesi, yaşamın karmaşıklığı ile giderek “mobilya tasarımı” haline gelmiştir.

Konut donatımında kullanılan mobilya sonuç olarak bir “biçim”dir. Biçimler, bir dönemin diğer etkinliklerinden soyutlanamaz. İlk insan topluluklarının oluşmasından endüstri devrimine kadar geçen dönemde de teknik ilerlemeye paralel olarak gelişen araçlar mobilyaların yapımlarını, biçimlerini etkilemiştir.

Mobilya yapımının meslek olarak kabul edilmesinde eski Mısır ve Mezopotamya gibi tarım kültürlerinde başlamıştır. Ortaçağda zanaatçı birlikleri olan “lonca”lar kurulmuştur. Rönesans ve sonrası, konut donatımında stiller dönemidir.

Mobilya sistemleri ele alındığında iki önemli farklı mobilya sisteminin var olduğunu görmekteyiz. Bu iki sistemden birincisi, tarihsel gelişim içinde Türkiye coğrafyasında da yer alan

Doğu yaşam modeline uygun doğu mobilya sistemi olup, ikinci ise; Batı yaşam modeline uygun batı mobilya sistemidir. Bu sistemleri biçimlendiren en temel öge ise kültürdür.

Doğu yaşamında, kültüründe, ortaya çıkan, mobilyalar doğaya uyumlu, ekolojik bir nitelik taşımaktadır. Bu nedenle hasır, halı, kilim, yastık ve bunun gibi, esnek yapıya sahip insan vücuduna uygun hale gelebilen birimlerin tercih edildiği görülmektedir. Tüm işlerini aynı mekan içinde yürüten doğu insan, yeri halı ile kullanım mekanına dönüştürmektedir. Üzerine koyduğu yastık ve benzeri ara birimlerle oturma, yatma, yemek yeme, işlevlerini yerine getirmektedir.

Doğuya ek olarak üretilen tüm maddi ve manevi değerlerden oluşan ‘doğu mobilyası’ anlayışında aynı zamanda mekanda esnekliği beraberinde getirmiştir. Sosyo-kültürel özellikleri olan ‘doğu mobilyası’ sisteminde doğaya saygı ön plana çıkmaktadır.

Orta Asya bozkırlarından Anadolu’ya gelmiş olan Türk boyları da doğu kökenli özellikleri nedeniyle, doğu mobilya sistemine uygun yaşam şartlarını sürdürmüşler, Anadolu’ya yerleşmeleriyle birlikte ‘mekanda esneklik’ gibi göçebelik dönemlerinin mobilya anlayışının bazı temel özelliklerini devam ettirmişlerdir.

Batı mobilya sistemindeki ‘batı mobilyası’ batı kültürü ile özdeş, katı, sistemli, standart formlara, sahip bir yapıdadır.

İnsanın öne çıkarıldığı bu düşünce yapısında, doğu mobilya sistemlerinde olduğu gibi ekoloji ön plana çıkmamaktadır. İnsan odaklı düşüncede insanların varlığını sürdürebilmeleri için kurdukları otoriter düzenin mobilyalara da yansıdığı görülmektedir. Bu nedenle bu sistemi, otoriter batı mobilyası olarak tanımlamak mümkündür. Doğu kültüründeki esneklik dolayısı ile belli bir mobilya tanımı yapılmasa da, batı kültürlerinde belirgin mobilya tanımlarının mevcut olduğu görülmektedir. Ev eşyası olan masa, iskemle, koltuk, kanape, divan, karyola ve benzeri üretimin tamamına ‘mobilya’ denir. Batı sisteminde günlük hayatta geniş yeri olması bakımından, mobilya üretimine önem verilmiş, mobilyaların işlevsel olması sağlanmıştır.

Batı kültüründe mimari üsluplara bağlı olarak pek çok farklı estetik ve fonksiyon anlayışında imal edilen mobilya, (masa, dolap, iskemle, yatak) (Bölüm 2.4.-2.5.) doğu kültürüne sahip

Türklerde biçimsel olarak farklı olmakla beraber (sedir, yüklük, yastık, halı) mimari mekanla da farklı bir iletişim içine girmiştir (Bölüm 2.3.).

Osmanlı toplumunun kendine ait bir mekan ve mobilya kavramı vardır ve bu kavram batı mobilya mekan düşüncesinden tamamiyle farklıdır. Batı, yaşam mekanının bir bina ve içinde yerleştireceği mobilyalar olarak görürken Osmanlı toplumu mobilyayı mekanın bütünleşik bir parçası olarak algılamaktadır. Mobilyanın mimari ile bütünleşmesinin ekonomik sınırlamalarla bir ilgisi olmadığını, bu özelliğin konutlarda ve sultanların saraylarında da izlenebileceğini söyleyebiliriz (Bölüm 2.3. ve Bölüm 3.). Sadece saraylarda kullanılan kaliteli malzeme ve malzemenin tanınmış sanatkarların elinde işlenmesinin dışında, ana kurgunun sarayda ve konutta hep aynı kaldığını belirtmek yanlış olmaz kanatindeyim.

Topkapı Sarayı'nda sembolleşen bu geleneksel yaşama biçimi ve bu sistemi destekleyen üretim düzeni, başta İstanbul olmak üzere İmparatorluğun bütün bölgelerinde kurulan düzenin desteği ile gelişmiştir.

Diğer yandan, Batı'daki "Sanayi Devrimi" güçlü etkilerini 1750'li yıllardan sonra Osmanlı İmparatorluğu üzerinde de hissettirmeye başlamıştır. Yüzlerce yıl boyunca bir kimlik olarak geliştirilmiş olan 'halı-sedir-sandık-paravan' dörtlüsü, artık 'iskemle-masa-dolap' üçlüsünün oluşturduğu yeni bir kimlik ile rekabet etmek zorunda kalmıştır.

Klasik Osmanlı yapı sanatında donatı elemanları mekan kabuğu ile bütünleşmiş iken, Batı toplumlarında hareketli donatı elemanlarının mekan kabuğu içinde yer mekan kabuğundan bağımsız olarak aldığını söyleyebiliriz (Bölüm 2.4-2.5.) Batı kültürü, hareketli donatı elemanları ile çok değişken ortamlar yaratabilmiştir. Buna karşılık mekan kabuğu ile bütünleşen Osmanlı-Türk kültüründeki mobilyanın sabit olması, mekanın çok amaçlı kullanım alanlarına dönüşmesine imkan vermiş, yani mekanın çok amaçlı kullanılması sağlanmıştır. Mekanlar ise Batıdaki gibi mobilyaya bağlı bir değişkenlik gösterememiştir.

Geleneksel Osmanlı yapı kültüründe mekan kuruluşu birtakım proporsiyonlara göre oluşturulmuştur. Yapıya bağlı olan mobilyaya da bu oranlar yansımıştır; örneğin sedir yüksekliği ile pencere parapet yüksekliği arasında bağımlılık vardır (Bölüm 4.). Dolap boyutlarında insan elini uzanabileceği yüksekliğe göre düzenlenmiştir.

Klasik Osmanlı saray köşklerinden olan Bağdat köşkündeki mobilya-pencere ilişkisinin, 19 yy'da Batı tarzında yapılan Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu mobilya-pencere ilişkisi karşılaştırılmasında ise mobilyaya (sedir) bağlı olan pencere yüksekliği geleneğinin, batılaşma sonucu saraya giren hareketli mobilya ile (koltuk) bu geleneğin terk edildiğini, mobilya-pencere ilişkisinin birbirinden bağımsız olduğunu söyleyebiliriz (Bölüm 4.1.-4.2.).

Osmanlı mimarisinde insan eylemleri, işlevler, mobilya, yapı kabuğu, mekanın birbiriyle etkileşim halindedir ve mekan bütünlüğünü yaratan da bu etkileşimdir demek, yanlış olmaz kanaatindeyim.

KAYNAKLAR

- Altan, İ., (1992), “Mimarlıkta Mekan Kavramı”, Yerleşme ve Mimarlık Bilimleri Uygulama – Araştırma Merkezi, 1: 1 – 3.
- Akdeniz, G., (1995), Topkapı Sarayı Resmi Toplantı Birimlerinin (Divan Yapıları ve Arz Odasının) Geçirdikleri Değişimin Araştırması, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.
- Arseven, C. E., (1983), Sanat Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, Cilt III, Fasikül XIV.
- Batı Tarzı Saray Mobilyasından Osmanlı Kimliği, (2005), Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, TBMM Basımevi.
- Batur, A., (1994), İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı’nın Ortak Yayını, Cilt 3.
- Bammer, A., (1996), “Çadır İle Anadolu Evi İlişkileri”, Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme, İstanbul Habitat II.
- Boyla, O., (1980), Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2. Cilt.
- Cezar, M., (1977) Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Birinci Baskı İstanbul.
- Dolmabahçe Sarayı (2005), TBMM Milli Saraylar, TBMM Basımevi, Ankara
- Doğan, K., (1982), Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler, İstanbul.
- Diker, H. F., (2000), Topkapı Sarayında Revan ve Bağdat Köşkleri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü.
- Eriç vd., (1986), Günümüz Konutunda Rasyonel Donatım, 50. Kelebek Yılı Araştırma Ödülü, İstanbul
- Eldem, S. H., (1969) Köşkler ve Kasırları I, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümü Rölöve Kürsüsü
- Eldem, S. H., (1976), Türk Evi Osmanlı Dönemi II, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı.
- Eldem S.H. ve Akozan F., (1982), Topkapı Sarayı Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Esmenli, D., (2002), Osmanlı Sarayı ve Dolmabahçe, Homer Kitapevi, İstanbul
- Goytisolo, J., (2002), Osmanlı’nın İstanbul’u, Yapı Kredi Yayınları 1983, İstanbul
- İrez, F., (1998), XIX. Yüzyıl Osmanlı Saray Mobilyası, Atatürk Kültür Merkezi Yayını – 23, Ankara.
- İrez, F., (1985), “Milli Saraylar’ımızın Mobilya Yönünden Tanıtılması”, TBMM Milli Saraylar Sempozyumu 15 – 17 Kasım 1984 Yıldız Sarayı / Şale, Bildiriler, İstanbul
- Kongar, E., (2005), Kültür Üzerinde, Remzi Kitabevi, 8. Basım, İstanbul
- Küçükerman, Ö., (1996), Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 5. Basım, İstanbul

- Küçükerman, Ö., (1970), Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekan Organizasyonu Açısından Odalar, Apa Ofset Basımevi, İstanbul
- Küçükerman, Ö., (1998), "Osmanlı İmparatorluğu'nda Mobilya I", Tombak Antika Kültür Koleksiyon ve Sanat Dergisi, 21. 22 – 30
- Küçükerman, Ö., (1998), "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye'ye Mobilya Tasarımının Değişimi", Tombak Antika Kültür Koleksiyon ve Sanat Dergisi, 23: 3 – 10
- Küçükerman, Ö., (1999), "Bir Ahşap Mobilya Ustası Hayati Görkey", Tombak Antika Kültür Koleksiyon ve Sanat Dergisi, 28: 4 – 15
- Küçükerman, Ö., Kişi – Çevre İlişkilerinde Çağdaş Gelişimler ve Oturma Eylemi, Doçentlik Tezi, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını No: 54
- Küçükerman, Ö. ve Yücel İ., (1993), "Milli Saraylar'daki Cam Eserlerin 19. Yüzyılda Türk Cam Sanayinin Gelişimine Etkileri ve Ahmet Fethi Paşa", Milli Saraylar, TBMM Basımevi, Ankara
- Naumann, R., (1991), Eski Anadolu Mimarlığı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Onat, E. S., (1999), Türk Evinin Çağdaş Yaşama Uyarlanması, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü
- Osman, R., (1957), Edirne Sarayı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Özkaraman, S. M., (2004), Türkiye'de 1800 – 2004 Yılları Arasındaki Değişim Süreci İçinde Tasarımı Etkileyen Faktörler ve Bir Örnek Olarak Mobilya Üretimi Modeli, Doktora Tezi, M.S.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Ürünleri Tasarımı Anabilim Dalı
- Reha, G., (1999), Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri, Yapı – Endüstri Merkezi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul
- Sözen M. ve Tanyel U., (1996), Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, 4. Basım, İstanbul
- Sözen, M., (1990), Devletin Evi Saray, Sandoz Kültür Yayınları, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul.
- Şimşirgil, A., (2005), Taşa Yazılan Tarih Topkapı Sarayı, Tarih Düşünce Kitapları, Birinci Baskı, İstanbul
- Şehsuvaroğlu, H. Y., (1980), Tarihi Odalar, İnkılap Kitabevi, İstanbul
- Turan, A., (1993), Sanat Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul.
- Tanyeli, U., "Osmanlı Barınma Kültüründe Batılaşma – Modernleşme: Yeni Bir Simgeler Dizgesinin Oluşumu", Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme, Tarih Vakıf Yayınları, Habitat II, İstanbul
- Uluengin, N., (1998), Osmanlı-Türk Sivil Mimarisinde Pencere Açıklıklarının Gelişimi, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Ülgen, A., (1980), "Osmanlı Saray, Kasır ve Köşkleri, Osmanlı 10 Kültür ve Sanat, Yeni Türkiye Yayınları.
- Yum, Ş., (1993), "Son Dönem Osmanlı Saraylarında Oryantalist Mobilya Örnekleri", Osmanlı Hamdi Bey ve Dönemi, Sempozyum 17 – 18 Aralık 1992, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

- [1] www.furnitrestyles.net/ancient/egyptian
- [2] www.commonswikimedia.org
search (illustrated history of furniture)
- [3] www.commonswikimedia.org
search (illustrated history of furniture)
- [4] www.commonswikimedia.org
search (illustrated history of furniture)
- [5] www.commonswikimedia.org
search (illustrated history of furniture)
- [6]. www.commonswikimedia.org
search (illustrated history of furniture)
- [7] www.wrfurniture.com/furnituretutorial.html
- [8] www.wrfurniture.com/furnituretutorial.html
- [9] www.commonswikimedia.org
search (illustrated history of furniture)
- [10] www.commonswikimedia.org
search (illustrated history of furniture)
- [11] http://www.teije.nl/spanje/barcelona/gaudi_info_en.html
- [12] http://www.latribunedelart.com/.../Velde_Barceau.htm
- [13] <http://www.formguide.de/.../richard-riemerschmid/>
- [14] http://www.quintoncav.co.uk/dc/sofa_display.php
- [16]-[17] [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?pp/PPALL:@field+@1\(cph+3b28284\)\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?pp/PPALL:@field+@1(cph+3b28284)))

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi	23.02.1978
Doğum Yeri	Gradacac, Bosna
Lise	1994 – 1997 Ahmet Şimşek Lisesi
Lisans	1997 – 2003 Mimarşinan Üniversitesi Mimarlık Fakóltesi İç Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	2005 – 2007 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Tarihi ve Kuramı Programı